

A34 ENEBAKK KIRKE

Tilstandsregistrering av løst og fast inventar

Christina Spaarschuh, Nina Jernæs, Susanne Kaun

Tittel A34 Enebakk kirke Tilstandsregistrering av løst og fast inventar	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 27/2017	Publiseringsdato 17.03.2017
	Prosjektnummer 1021005	Oppdragstidspunkt Februar 2017
	Forsidebilde Kalkmalerier fra middelalderen i kirkens kor. NIKU CSp	
Forfatter(e) Christina Spaarschuh, Nina Jernæs, Susanne Kaun	Sider 10 + vedlegg	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Konservering	

Prosjektleder Christina Spaarschuh
Prosjektmedarbeider(e) Nina Jernæs, Susanne Kaun
Kvalitetssikrer Ellen Hole

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren

Sammendrag

I Enebakk kirke er det i januar 2017 blitt installert elektrisk oppvarming i koret. I den forbindelse har Riksantikvaren installert fire klimaloggere i kirkerommet og ønsker tilstandsregistrering av et utvalg av fast og løst inventar av bemalt tre og maleri på mur. Undersøkelsene skal danne grunnlag for overvåking av tilstand av kirkens inventar i årene fremover. Prosjektet omfattet tilstandsregistrering av 30 benkevanger, prekestol med dekorerte felter i trappeoppgang, prekestolkurv og lydhyll, brudebenk, klokkerbenk, benk for døpefont, altertavle, alterbord, himling over døpefont, krusifiks, felt med tidligere dekor i sakristiets tak, samt omfattende kalkmalerier i koråpning, kor og skip. Gjenstandene ble grundig undersøkt på nært holdt med det blotte øye og ved behov ved bruk av hodelupe og UV lys. Til vurdering av tilstand ble det brukt gradering av tilstand i kategorier fra 0-3 etter norsk standart. I tilfelle av flere inventarstykker krevde undersøkelsen stillas eller snekret plattning. Tilstandsregistreringen resulterte i en tilstandsrapport for hver enkel gjenstand eller gjenstandsgruppe der skadene er dokumentert i tekst og bilde. Kalkmaleriene ble dessuten kartlagt i Metigo Map. Tilstandsrapportene er vedlagt foreliggende rapport.

Emneord Tilstand, tilstandsanalyser, kirkeinventar, klimakontroll, klimaskader, reformasjonen, barokk, krusifikser, kalkmalerier, altertavler, prekestoler, kirkebenker
--

Avdelingsleder

Ellen Hole

Bakgrunn

I Enebakk kirke ble det i januar 2017 installert elektrisk oppvarming i koret, som vil varme opp koret til 16°C ved arrangementer. I den forbindelse har Riksantikvaren installert fire klimaloggere i kirkerommet og ønsker tilstandsregistrering av et utvalg fast og løst inventar av bemalt tre og maleri på mur. Skipet har hatt oppvarming installert siden 50-tallet¹ og de siste årene på jevnlig basis blitt varmet opp til 20°C. I forbindelse med installering av oppvarming i koret skal også oppvarmingen i skipet reduseres til 16°C. Med dette som bakgrunn skal tilstandsregistreringen i foreliggende prosjektet danne grunnlag for overvåking av tilstand av kirkens inventar i årene fremover.

¹ Årbok 1957. Norske Fortidsminnemerkeres bevaring. Topografisk register s. 158.

Innholdsfortegnelse

1	Prosjektbeskrivelse.....	6
2	Forbehold	6
3	Metode.....	6
3.1	Fotografering.....	6
3.2	Undersøkelse.....	7
3.3	Dokumentasjon	7
	Kartlegging.....	7
	Rapport.....	7
3.4	Gjennomgang av dokumenter i Riksantikvarens arkiv	7
4	Oppsummering av resultater	7
5	Anbefalinger	8
6	Liste over vedlagte tilstandsrapporter	9

1 Prosjektbeskrivelse

Tilstandsregistreringen ble utført i kirken i tidsperioden 15.2.2017-21.2.2017. Kirken var i den perioden stengt for besøk og arrangementer. Registreringen omfattet tilstandsregistrering av 30 benkevanger, prekestol med dekorerte felter i trappeoppgang, prekestolkurv og lydhimmel, brudebenk, klokkerbenk, benk for døpefont, altertavle, alterbord, himling over døpefont, krusifiks og felt med tidligere dekor i sakristiets tak, samt omfattende kalkmalerier i koråpning, kor og skip.

Undersøkelse av områder med kalkmalerier, altertavle og krusifikset over korbuen krevde stillas. For arbeidet med prekestol og kalkmalerier under nordre galleri ble det lagd plattinger på benkeryggene i koret og for kalkmaleriene på søndre galleri ble det bygd en spesialtilpasset platting på støtter. Ene-bakk kirkelige fellesråd sto for det praktiske arbeidet med oppsetting av stillas og plattinger og utgiftene forbundet med det.

Prosjektet ble dokumentert i foreliggende rapport, som vedlegges tilstandsrapporter for hver enkel gjenstand eller gjenstandsgruppe. Bildene brukt i tilstandsrapportene, pluss noen flere næropptak som kan være informative for å vurdere gjenstandens tilstand på tidspunktet ved undersøkelsen ble lagt inn i Riksantikvarens billedarkiv etter gjeldende retningslinjer.

2 Forbehold

Prekestolens himling henger høyt over prekestolen og benkene i kirkeskipet. En grundig tilstandsregistrering ville krevd et spesialbygd stillas og ville betydd en stor utgift for kirkelig fellesråd. Kostnadene ble vurdert å være urimelig for et kortvarig arbeid som en tilstandsvurdering er. Tilstandsvurdering av prekestolhimlingen ble derfor valgt utført kun gjennom kikkert. Det er åpenbart at en slik vurdering ikke er like grundig som en undersøkelse på nært hold. Derfor tas det forbehold angående detaljnivået på tilstandsrapporten for prekestolhimlingen. Det samme gjelder tilstandsregistrering av kalkmaleriene i et område lengst øst på nordveggen der galleriet av hensyn til kalkmaleriene ikke er forankret i veggen men fortsetter med en avstand på ca. 1m til veggen. Her er det svært lite plass mellom galleri og vegg og faren er stor for at kalkmaleriene kan bli skadet ved rigging av et stillas. Risikoen ble vurdert for høy for kun for en kortvarig tilstandsregistrering og dette området derfor registrert kun fra avstand stående på galleriet og på en platting på kirkebenkene under. Også her tas det forbehold om detaljeringsnivået på tilstandsrapporten.

3 Metode

3.1 Fotografering

Det ble tatt helopptak av alle gjenstander. Tredimensjonale gjenstander ble fotografert fra alle dekorerte sider. Fotografiene ble tatt i jpg- og raw-format og levert Riksantikvarens bildearkiv som tiff-filer. Slike oversiktsbilder anses som en viktig del av arbeidet med å dokumentere gjenstandenes tilstand, da bildene er høyoppløselige og kan brukes til å zoome inn på detaljer. Det ble i tillegg tatt en rekke detaljbilder ved undersøkelsen for å dokumentere enkelte og typiske skader. Disse ble tatt i jpg-format og leveres også i dette formatet til Riksantikvarens bildearkiv.

3.2 Undersøkelse

Samtlige gjenstander ble grundig undersøkt med det blotte øye og ved behov med hodelupe og UV-lys. Unntatt er gjenstandene nevnt under forbehold. Til vurdering av tilstand ble det brukt gradering av tilstand i kategorier fra 0-3 etter norsk standard:

Tilstandsgradering:

0= ingen symptomer, ingen tiltak nødvendig, ordinært vedlikehold.

1= svake symptomer, behov for regelmessig overvåkning, ordinært vedlikehold.

2= middels kraftige symptomer, moderat behandling nødvendig

3= kraftige symptomer, omfattende behandling nødvendig

3.3 Dokumentasjon

Kartlegging

Grunnet prosjektets økonomiske rammer ble de fleste gjenstandene ikke kartlagt i sin helhet, men typiske skader beskrevet i tilstandsrapporten og markert på representative fotografier.

Kalkmaleriene ble kartlagt i MetigoMap, en programvare spesielt utviklet til kartlegging av kultur-arvsmateriale.

Det var til dels forskjellige skadetyper på de enkelte gjenstandene. Derfor er skadetyperne kartlagt ikke alltid de samme.

Rapport

Tilstandsregistreringen er beskrevet i en tilstandsrapport for hver enkel gjenstand eller gjenstandsgruppe, der skadene er dokumentert i tekst og bilde. Alle tilstandsrapporter gis som vedlegg i foreliggende rapport.

3.4 Gjennomgang av dokumenter i Riksantikvarens arkiv

Etter nærmere avtale med Riksantikvaren ble gjennomgang av arkivmateriale fra Riksantikvarens arkiv ikke tatt med i prosjektet.

4 Oppsummering av resultater

Undersøkelse av kalkmaleriene har vist at maleriene i skipet er i svært dårlig forfatning. Underlaget har generelt omfattende bompertier og forholdsvis mange sprekker. Bompertiene opptrer gjerne i tilknytning til sprekke. Flere steder er puss/slemmingslagene farlig løse, og det er fare for at enkelte pusspartier vil gå tapt. I tillegg er det stedvis løs maling i nedre del av skipets nordvegg, og en del maling har allerede gått tapt i dette området. Ifølge kirkevergen Grete Dihle var det store problemer med fuktige vegger før utvendig plastmaling ble fjernet for flere år siden, og skadene i malingslaget kan ses i sammenheng med dette. Årsaken til de omfattende puss-skadene kan være sammensatt, og det behøves nærmere undersøkelser for å kunne si mer om dette.

Under arbeidet med tilstandsregistreringen ble det funnet flere rester av dekor enn antatt ved prosjektets begynnelse. Dette gjelder rester av dekor i vindussmuget bak alteret og lengst vest på nordveggen.

Bemalt inventar på tre ser stort sett ut å være i forholdsvis god tilstand. Det er observert en del løsmaling på himling over døpefont, på brudebenk og i felt med tidligere dekor i sakristiet, men på gjenstandene ellers finnes det kun enkelte steder. Mange av de bemalte flatene på inventaret i Enebakk kirke er overmalte.

Treverket på det meste av inventaret har krympet som følge av svingninger i relativ luftfuktighet. Alle gjenstander viser sprekker i treverk og mellomrom mellom enkelte konstruktive deler som tyder på krymping av treverk.

På gjenstander utsatt for berøring ble det observert mye slitasje i de mest utsatte områdene som på armlener på benker og spirer, gavler og horisontalt listverk på benkevangene i koret. Det er også mange mekaniske skader på inventar utsatt for berøring, som for eksempel benkevanger, benker og alterbord.

Konstruksjonen på de fleste gjenstandene er stabil. Unntak er brudebenk og benk ved døpefont som har noen konstruktive svakheter.

5 Anbefalinger

Kalkmaleriene har vist seg å være i dårlig forfatning og anbefales konserverte så snart som mulig.

Foreliggende rapport inklusive vedlagte tilstandsrapporter og overleverte billedfiler er ment å tjene som grunnlag for fremtidig overvåking av tilstanden på inventaret i Enebakk kirke. Det anbefales overvåking av øvrig inventar med jevne mellomrom. Nå som inventaret er tilstandsregistrert kan det tenkes at endringer i tilstanden kan avsløres også gjennom raskere undersøkelser av det lett tilgjengelige inventaret i kor og skip. En slik befaringsundersøkelse foreslås utført om et år.

6 Liste over vedlagte tilstandsrapporter

- **Vedlegg 1 Kalkmalerier i kor**
- **Vedlegg 2 Kalkmalerier i korbuen**
- **Vedlegg 3 Kalkmalerier i skip**
- **Vedlegg 4 Tilstandsrapport albertavle**
- **Vedlegg 5 Tilstandsrapport alterbord**
- **Vedlegg 6 Tilstandsrapport prekestol**
- **Vedlegg 7 Tilstandsrapport prekestolhimling**
- **Vedlegg 8 Tilstandsrapport himling over døpefont**
- **Vedlegg 9 Tilstandsrapport krusifiks**
- **Vedlegg 10 Tilstandsrapport benkevanger**
- **Vedlegg 11 Tilstandsrapport brudebenk**
- **Vedlegg 12 Tilstandsrapport klokkerbenk**
- **Vedlegg 13 Tilstandsrapport benk ved dåpsbenk**
- **Vedlegg 14 Tilstandsrapport felt med tidligere dekor i sakristiets tak**

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

16.2.2017, Susanne Kaun

NIKU prosjektnr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Veggmalerier i koret
Datering:	Slutten av 1500-tallet (Ekroll et al. 2000, 82)
Plassering:	A) Korets sørvegg, øvre halvdel, pluss vindus- og dørsmyg B) Korets vestvegg, søndre halvdel C) Østvegg, fragmenter i nedre del, og i vindussmyg mot øst D) Dekorfragment i døråpning mot sakristi (vestre side) E) Innvielseskers (nordvegg, øst for inngang til sakristi)
Klimalogger:	På albertavle

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	<p>A) Figurscener med bibelske scener: «Maria Magdalena salver Jesu føtter» øst for søndre vindu, annen bibelsk scene vest for vindu, engel i vindussmyg («justitia»), rankedekor ved vindu, rankedekor i vestre hjørnet, flettebånd (delvis rekonstruert) kassetfelt i nedre del, fragmenter i dørsmyg</p> <p>B) Rankedekor i øvre søndre hjørne, flettebånd, arkitektonisk dekor i nedre del med stilisert marmorering (imitert marmorveggforkledning med pilaster og buete veggfelt).</p> <p>C) Usikker dekor (muligens skyggemaling), Rankedekor og flettebånd i vindussmyg</p> <p>D) Rankedekor</p> <p>E) Innvielseskers (malt på upusset murvegg)</p>
Mål (hxb):	<p>A) Øst for vindu: 1,90 m x 1,80 m vindussmyg vest: 80 cm x 60 cm vindussmyg øst: 80 cm x 55 cm vest for vindu: 3,6 m x 3,45 m (i nedre dekordel kun enkelte originale fragmenter)</p> <p>B) 3,7 m x 2,6 m</p> <p>C) Ca. 2 m x 1 m i vindussmyg, pluss mindre avdekkete felt i nedre veggdel</p> <p>D) 26 cm x 40</p> <p>E) 25 cm x 25 cm</p> <p>Kor: 6,7 m (ø-v) , 5,4 m (n-s), høyde 5 m</p>

Materialer, teknikk:

A, B og C)

Bunnmateriale:

Murvegg, tykk slemming med grove penselstrøk, følger vegglivet (underliggende lag ikke undersøkt, det ligger minst en slemming under), store deler av veggdekoren på nedre del av sørveggen er rekonstruert på fin puss som følger vegglivet, men med glatt overflate.

Malemateriale og -teknikk:

Seccomaleri, hvit, sort, rød, mønje (strek i sydvestre hjørne).

Nedre del av veggdekor på vestveggen har to dekorer oppå hverandre. Kassettdekoren skimtes under marmordekoren.

D) Tyn slemming på murvegg, penselstrøk, seccomaleri

E) Tynn rød lasur malt rett på upusset murvegg. Malingen ligger på steinoverflaten og murpussen/fugepuss)

I nedre veggdel: sort tynt lag på overflaten

Montering:

Bygningsintegrert, malt på vegg

2. Tilstandsvurdering**Er verket utsatt?**

Kalkmaleriets nedre del er utsatt for berøring og støt

Bevaringstilstand

Kalkmaleriene i koret er fragmentarisk bevart. På sørveggen øvre del og vestveggen søndre del er et større sammenhengende område bevart, mens på øst- og vestveggen er kun fragmenter bevart. På vestveggen nedre del ser man to lag med dekor.

Dekorens malingslag er nedslitt, og kun til dels bevart med det opprinnelige detaljnivå.

Dekoren er retusjert og store deler av dekoren på sørveggen nedre del er rekonstruert.

Malingslaget i innvielseskorset på nordveggen er veldig tynt, og kan være nedslitt.

Tilstandsbeskrivelse:

A, og B)

Skader i underlaget:

- Sprekker i slemming/puss: flere tynne sprekker, som stedvis danner et nett av tynne sprekker
- Løs slemming/puss: mye bom over hele området med dekor. Flere av bompartiene er i tilknytting til sprekker, og enkelte er farlig løse eller gynger (særlig langs taket)
- Enkelte entydig nyere avskallinger i slemming.
- Flere hakk etter avdekking
- Enkelte nyere mekaniske skader

Skader i malingslag/overflate:

- Veggoverflaten er støvete. Spindelnev flere steder.

C) I vindusmyg tilsvarende skader som A/B (kun delvis kartlagt pga av manglende tilgjengelighet).

På nordre vindusmyg større utfall, hvor tilgrensende slemmingslag ser ut til å være løst.

Fragmentene i nedre veggdel med enkelte bompartier, ufarlig.

Blanke malingslag (eller skitt?), muligens pga gjentatt berøring. Laget har flere avskallinger, trolig fra avdekning, og enkelte nyere mekaniske skader.

D) Hakk fra avdekking og enkelte nyere mekaniske skader i slemmingslag.

Noe blank overflate, trolig fra berøring.

E) Ingen skader.

Tilstandsklassifisering (0-3):	3
Tidligere behandling:	<p>Kalkmaleriene var tidligere ensfarget overmalt, og ble avdekket og restaurert på 1960-tallet.</p> <p>Injeksjonshull tyder på at puss og slemming tidligere har blitt konsolidert med injeksjonsmørtel.</p> <p>Flere pussreparasjoner (kan være gips) og kantsikringer.</p> <p>Kittinger i bildedelen er retusjert med lasurer.</p> <p>Konturene ser ut til å være delvis malt opp, muligens også enkelte deler av dekoren.</p> <p>Pussereparasjoner er malt med lysegrått, muligens kalk.</p> <p>Kassettdekoren i nedre del av sørveggen til dels rekonstruert.</p>
Vedlikeholdsinstruks:	<p>Ikke rør.</p> <p>Ikke sett gjenstander mot veggflater med dekor.</p>

3. Fotodokumentasjon

Figur 1: Korets søhvegg med kalkmalerier. Store deler av kassetdekoren i nedre veggdel er rekonstruert.

Figur 2: Bildefelt på korets sørvegg, øst for vindu: «Maria Magdalena salver Jesu føtter».

Figur 3: Bildefelt på korets sørvegg, vest for vindu med en bibelsk scene.

Figur 4: Kalkmalerier på korets vestvegg sør for korbuen. I nedre veggdel er det to lag med dekor.

Figur 5: Kalkmaleri-fragmenter i vindu mot øst.

Figur 6: Kalkmaleri-fragmenter i vindu mot øst.

Figur 7: Dekorfragmenter på østveggs nedre del.

Figur 8: Dekorfragmenter i dørsmyg ved søndre inngang.

Figur 9: Innvielseskorset på korets nordvegg er malt på upusset mur.

Figur 10: Dekorfragmenter i dørsmyg til nordre døråpning inn til sakristi.

Figur 11: Dekorfragmenter i vindussmyg til søndre vindu, østre side: «Justitia»

Figur 12: Dekorfragmenter i vinsussmyg til søndre vindu, vestre side.

Figur 13: Detalj på vestvegg. To dekorlag ligger oppå hverandre (markering).

Figur 14: Detalj på sørvegg: slemmingen er grov påført og har tydelige penselstrøk og tykke rennespor (piler).

Figur 15: Detalj på vestvegg. Malingslagene er nedslitt med mange avskallinger i malingslaget.

Figur 16: detalj på sørvegg. Hakk i slemmingslaget etter avdekkingen.

Figur 17: Detalj på sørveggen nedre del. Store områder i nedre veggdel er rekonstruert, og originale fragmenter er merket med en krum omramming (piler).

Figur 18: Detalj på sørvegg. Tynne sprekker i underlaget.

Figur 19: Detalj på vindusmyg ved søndre vindu. Nett av tynne sprekker i underlaget.

Figur 20: Detalj på sørvegg. Mange sprekker i underlaget nedenfor himlingen. Området har bom og meget løs puss.

Figur 21: Detalj i vindussmyg ved østre vindu (bak alterskapet). Større pussutfall, sprekker og tilsynelatende løs puss/slemming (pil).

Figur 22: Detalj på sørvegg. Nyere skade i selmingslaget. Her kan man se overflaten til et underliggende slemmingslag.

Figur 23: Detalj på sørvegg: Nyere mekanisk skade.

Figur 24: Detalj på sørveggen. Veggoverflaten er skitten og støvete.

— Sprekker

- - - - - Setninger

■ Mekaniske skader og utfall

▨ Bom

■ Farlig løs puss/slemming

0 0,5 1 m

Af 34 Enebakk kirke
Enebakk kommune
Akershus

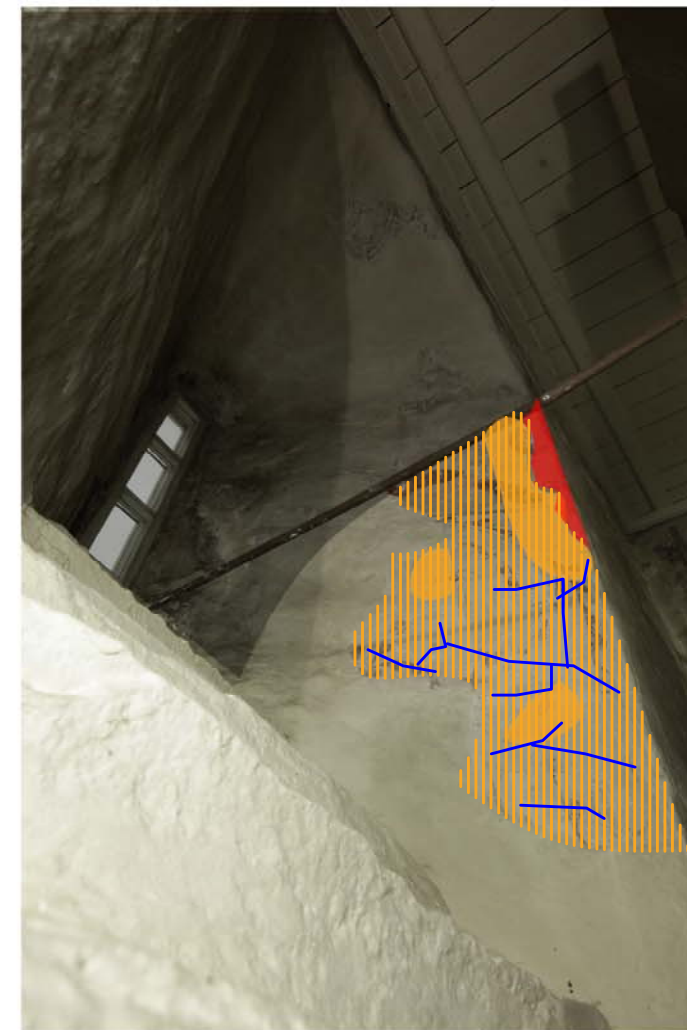
Kalkmalerier
Datert til slutten av 1500-tallet
Kor, sørvegg

Registrering av skadene

NIKU
Norsk institutt for
kulturminneforskning

NIKU oppdragsrapport 27/2017
NIKU prosjektnr.: 1021005
Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017
Registrering på stedet: S. Kaun
Utarbeidet av S. Kaun

- Sprekker
- Mekaniske skader og utfall
- Bom
- Farlig bom
- Ikke registrert område

Af 34 Enebakk kirke Enebakk kommune Akershus	Kalkmalerier Datert til slutten av 1500-tallet Kor, vestvegg (t.v.), vindu mot øst (t.h.)
---	--

Registrering av skadene

NIKU Norsk institutt for kulturminneforskning	NIKU oppdragsrapport 27/2017 NIKU prosjektnr.: 1021005 Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017 Registrering på stedet: S. Kaun Utarbeidet av S. Kaun
--	---

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

16.2.2017, Susanne Kaun

NIKU prosjektnr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Veggmaleri i korbuen
Datering:	Slutten av 1500-tallet (Ekroll et al. 2000, 82)
Plassering:	Korbuen, midtre del og søndre vange.
Klimalogger:	I skip, nord-øst

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Figurativ fremstilling av dødssynden hovmod: to djevler og en kvinnelig figur som kverner smør; inskripsjon «SUPERBIA» ovenfor figurscenen. Rankedekor i øvre del av korbuen
Mål (hxb):	3,30 m x 1,20 m (inkludert fragmentene på nordre side) Kun bildefelt på søndre side: 2,40 m x 1,20 m
Material, teknikk:	<p><u>Bunnmateriale:</u> Murvegg, en tverrgående tømmerstokk ved buens nedre del (sørside). Tykk slemming med grov penselstruktur. Slemmingslag følger veggivets uregelmessige overflate. Ingen informasjon om underliggende lag.</p> <p><u>Malemateriale og -teknikk:</u> Seccomaleri Pigmenter/farger: hvit, sort, rødbrun, mønje (til dels endret til sort), gul (oker?)</p>
Montering:	Arkitekturbundet, malt på vegg

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Kalkmaleriet i nedre del av korbuens søndre side er utsatt for berøring og støt.
Bevaringstilstand	<p>Kalkmaleriene i korbuen er fragmentarisk bevart. På søndre korbueside er et større sammenhengende område med et figurativ fremstilling bevart.</p> <p>Dekorens malingslag er nedslitt, og kun til dels bevart med opprinnelig detaljnivå.</p> <p>Dekoren er retusjert. Flere hakk etter avdekningen.</p>
Tilstandsbeskrivelse:	<p>Skader i underlaget:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enkelte sprekker i slemming • Løs slemming: Flere bompartier. Enkelte farlig løse og gyngende slemmingslag. • Enkelte entydig nyere avskallinger i slemming. • Enkelte mekaniske skader i nedre del. • Meget løs pussbit ved kanten mot koret, trolig støtskade. (Den løse biten ble nødsikret med forsidebeskyttelse av Japanpapir og metylcellulose, NIKU 20.2.2017) <p>Skader i malingslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mange hakk i malingslag etter avdekning. • Veggoverflaten er støvete. Spindelnev flere steder.
Tilstandsklassifisering (0-3):	3
Tidligere behandling:	<p>Kalkmaleriene var tidligere ensfarget overmalt, og ble avdekket og restaurert på 1960-tallet.</p> <p>Injeksjonshull tyder på at pussen og slemming har tidligere blitt konsolidert med injeksjonsmørtel.</p> <p>Flere kantsikringer og kittinger som er ujevnt påført (materialet kan være gips eller kalkmelk).</p> <p>Flere pussreparasjoner (kan være gips).</p> <p>Større pussreparasjoner rundt billedelen malt med en lysgrå maling (trolig kalk).</p> <p>Kittinger innen for billedelen retusjert med lasurer. Rekonstruerende retusjert.</p>
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke rør. Ikke sett gjenstander mot veggflater med dekor.

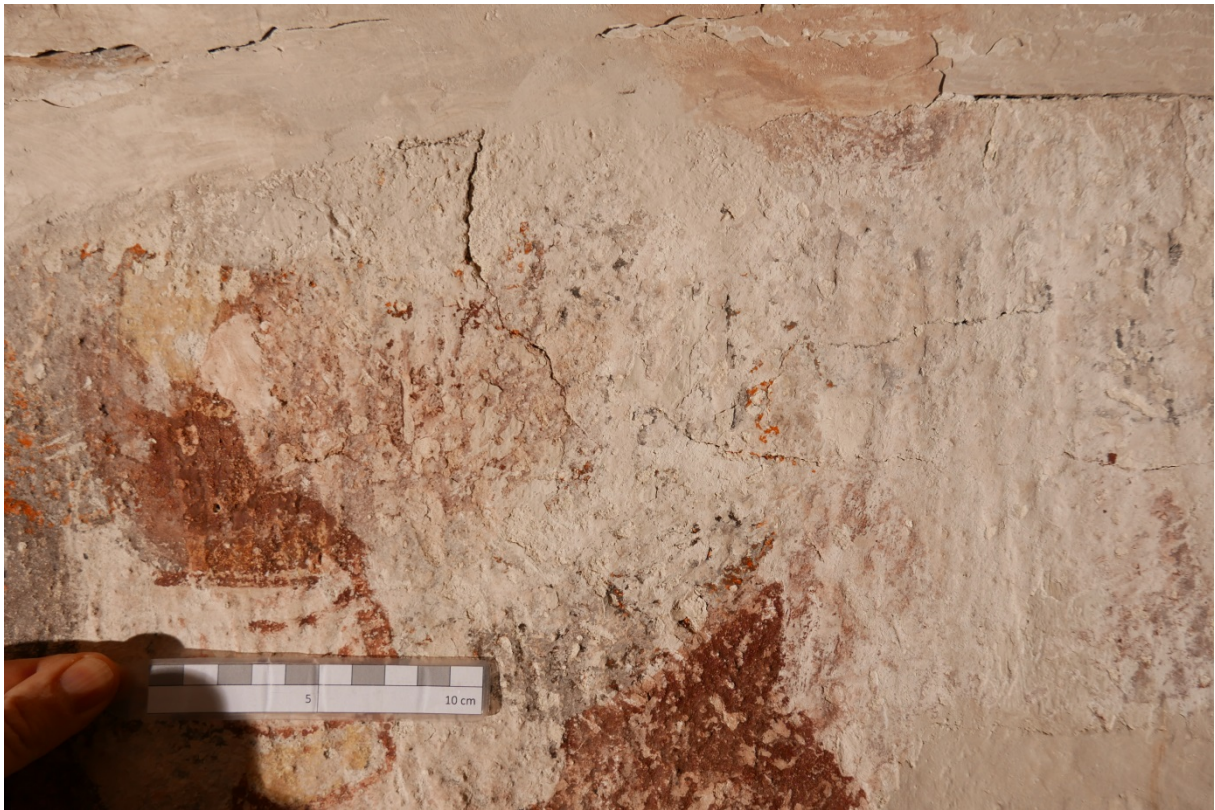
3. Fotodokumentasjon

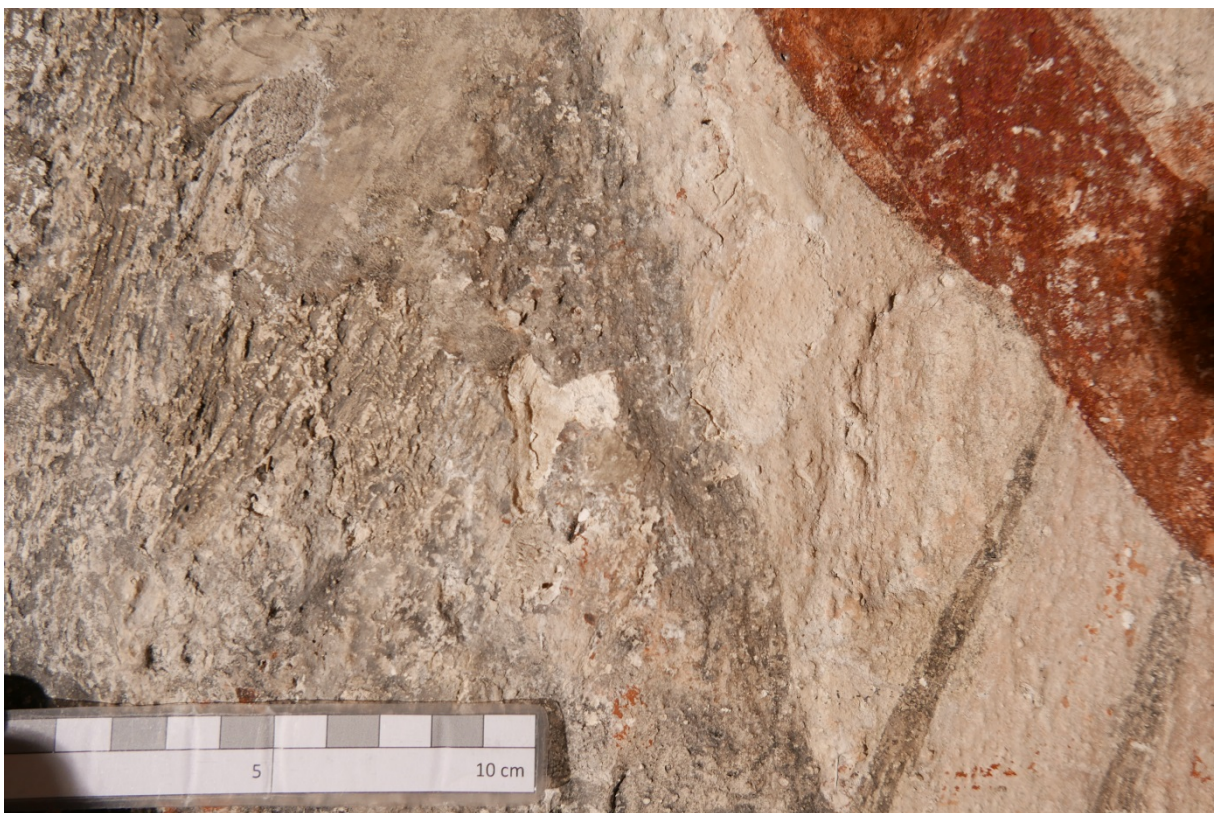
Figur 1: Korbuens søndre side med figurativ fremstilling av dødssynden hovmod.

Figur 2: Korbuens øvre del med kalkmalerifragmenter.

Figur 3: Detalj fra korbuen. Sprekker i underlaget.

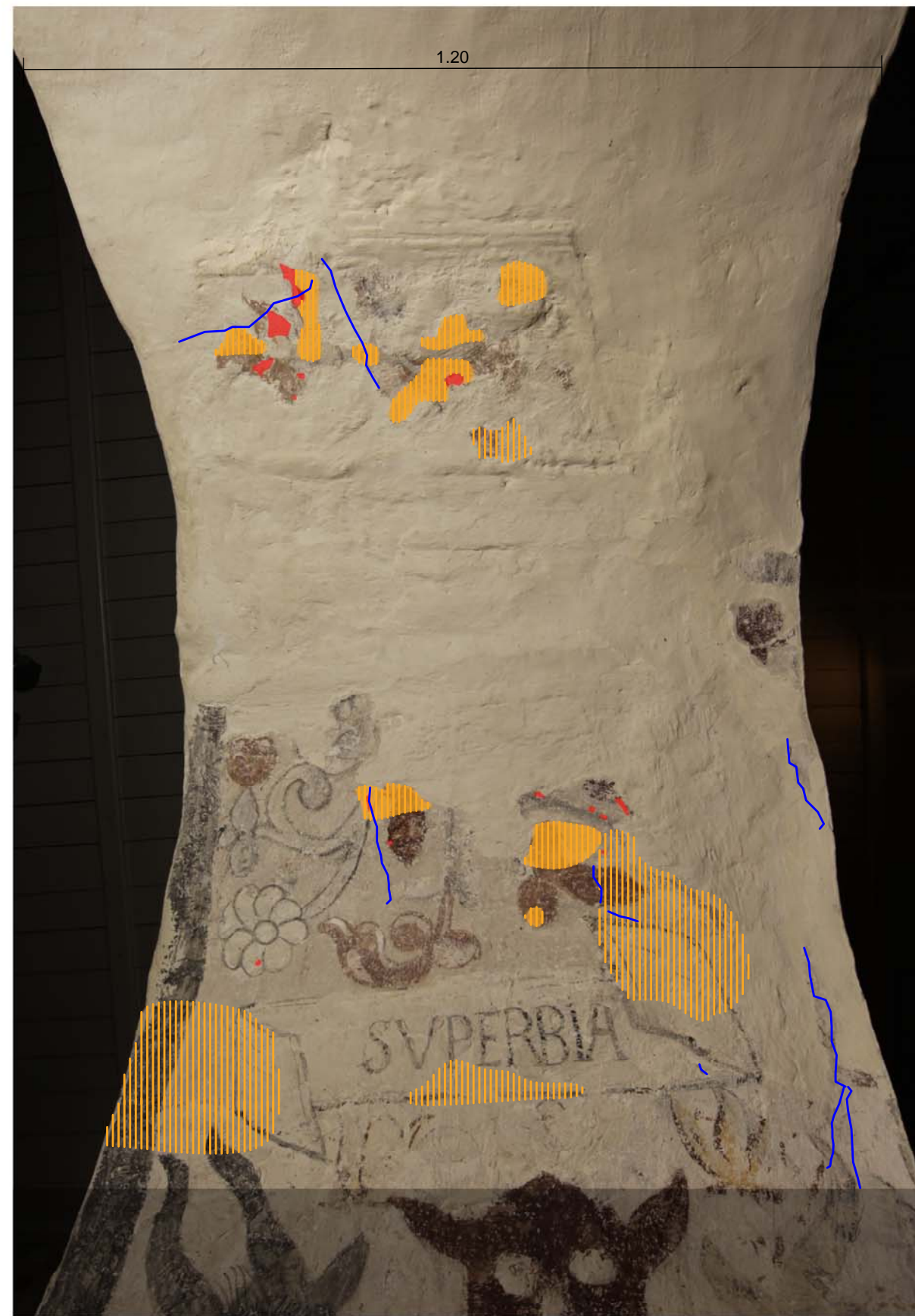
Figur 4: Detalj fra korbuen. Nyere mekaniske skade.

Figur 5: Detalj fra korbuen. En tømmerstokk er bygget inn i murlivet (stiplet linje), og pussen har stedvis gått tapt (piler).

Figur 6: Detalj fra korbuen. En løs pussbit (trolig nyere mekanisk skade) har blitt nødsikret med japanpapir (pil).

— Sprekker

■ Mekaniske skader og utfall

▨ Bom

■ Farlig løs puss/slemming

■ Overlapp

— Mål

Af 34 Enebakk kirke
Enebakk kommune
Akershus

Kalkmalerier
Datert til slutten av 1500-tallet
Korbuen, søndre side (t.v.) og midtre del (t. h.)

Registrering av skadene

NIKU
Norsk institutt for
kulturminneforskning

NIKU oppdragsrapport 27/2017
NIKU prosjektnr.: 1021005
Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017
Registrering på stedet: S. Kaun
Utarbeidet av S. Kaun

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

16.2.2017, Susanne Kaun

NIKU prosjektnr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Veggmalerier i skipet
Datering:	Slutten av 1500-tallet (Ekroll et al. 2000, 82)
Plassering:	A) Sørvegg, vestre øvre del langs galleriet B) Nordvegg, øvre del over nesten hele lengden langs galleriet, i østre del av vegggen også i nedre veggparti, samt et lite område under galleritrapp
Klimalogger:	I skip på vegggen mot kor, nordside/bak benkevange i sør

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	<p>A) Malte kvadratiske felt definert med sorte vertikale og horisontale bånd. Feltene er delt diagonalt i fire avsnitt som er dekorert med bladornamenter.</p> <p>B) Vegggen er delt i tre horisontale avsnitt: I øvre veggavschnitt er det malte kvadratiske felt definert med sorte vertikale og horisontale bånd. Feltene inneholder ulike ornamenter som stiliserte blomster, bladkranser, ruter med fire-bladete blomster og et stilisert tre med fugler. Flere ornamenter er utydelige pga dårlig bevaringstilstand. Det midtre avsnittet er dekorert med rankedekor og flere malte veggheng (tepper) med fremstillinger av bibelske scener. Østre veggheng fremstillernattverden (fragmentene av to andre malte veggheng gir ikke grunnlag for tolking av fremstillingen). I nedre avsnitt finnes en arkitektonisk dekor og bibelske figurer: malte rundbuete nisjer omrammet av lineær dekor og fire-bladete blomster. I nisjene er det fremstillinger av apostel Andreas (andreakors), en figur med glorie og bevinget engelhode over (muligens en helgen). Motivet i midtre nisje er utydelig (muligens også et bevinget engelhode).</p>
Mål (h x b)	<p>A) 1,80 m x 3,70 m B) Hele område: 5 m i østre del og 2,5 m i vestre del (på galleriet) x 14,3 m Nordveggs østre del: 5 m x 4,9 m Nordvegg nedenfor galleritrapp: 1 m x 1,6 m</p>

Materialer, teknikk: Bunnmateriale

Murvegg, minst to lag med slemming trolig på et lag med puss. (Underliggende lag ikke undersøkt nærmere.)

Puss: finkornet, lys, med små kalkinneslutninger

Slemming 1: Fet kalkslemming med tydelige penselstrøk,

Slemming 2: Kalk med sandtilslag, 1 mm tykt med tydelige penselstrøk,

Overflate varierende grønnlig, muligens grundering

Malemateriale og -teknikk

Seccomaleri

Pigmenter/farger: hvit, sort, grønn, mønje (til dels endret til sort)

Montering:

Arkitekturbundet, malt på vegg

2. Tilstandsvurdering**Er verket utsatt?**

Kalkmaleriene på galleriet og dekorens nedre del på nordveggen er utsatt for berøring og støt, særlig på nordre galleri, hvor det var plassert stoler helt inntil veggen med dekor.

Bevaringstilstand

Kalkmaleriene i skipet er fragmentarisk bevart. På nordveggen østre del er et stort sammenhengende område bevart, som viser veggdekoren over nesten hele vegg høyden, mens på nordveggen vestre del er kun den øvre veggdelen og enkelte fragmenter i nedre veggdelen bevart.

Dekorens malingslag er nedslitt, og kun til dels bevart med det opprinnelige detaljnivå.

Dekoren er retusjert og malerisk supplert. Flere hakk etter avdekkingen.

Tilstandsbeskrivelse:

Skader i underlaget:

- Sprekker i slemming/puss: flere tynne sprekker i hele det dekorerte området, som stedvis danner et nett av tynne sprekker (f. eks. på nordvegg ved vestre kant av nedre dekor)
- Løs slemming/puss: mye bom over hele området med dekor, og særlig nedre veggavsnitt på nordvegg mot øst. Det er både løse pusslag og slemming. Flere av bompartiene er i tilknytning til sprekker, og flere er farlig løse eller gynger.
- Flere hakk etter avdekking
- Enkelte entydig nyere avskallinger i slemming i de for berøring utsatte områdene. Disse opptrer hovedsakelig i tilknytning til løse slemmingslag. Flere av dem er mekaniske skader.
- Rester etter rustne spiker og treplugger.

<p>Skader i malingslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mange hakk i malingslag etter avdekning. • Løse malingslag/oppskallinger: Enkelte steder på nordveggen nedre del har malingslag løsnet fra underlaget. Løs maling opptrer i tilknytning til avskallinger, og det kan tenkes at en del av malingen allerede har gått tapt. • Malingen smitter noe. Det gjelder så godt som hele dekoren (ikke kartlagt). • Veggoverflaten er støvete. Spindelnev flere steder. 	
<p>Tilstandsklassifisering (0-3):</p>	<p>3</p>
<p>Tidligere behandling:</p>	<p>Kalkmaleriene var tidligere ensfarget overmalt, og ble avdekket og restaurert på 1960-tallet.</p> <p>Injeksjonshull tyder på at puss og slemming tidligere har blitt konsolidert med injeksjonsmørtel.</p> <p>Flere pussreparasjoner (kan være gips).</p> <p>Det ser ut til at dekoren er omfattende retusjert. Noen steder ser det ut til at kittinger, overkalkingsrester og tidligere skader er blitt retusjert med en lasur, uten at det malt over originalen (f. eks. Andreas klede).</p> <p>Andre steder ser det ut til at deler av dekoren er malt over. Som for eksempel dekorelementet ved siden av Andreas og Andreas kors. Den sorte konturstreken ser også ut til å være helt eller delvis sekundær. Dette blir tydelig der konturstreken fortsetter i tidligere skader, og der motivet åpenbart var vanskelig å tolke pga. dårlig bevaringstilstand (for eks. i midtre nisje).</p> <p>Enkelte steder ser man blanke flekker på dekoroverflaten (f. eks. ved indre galleribrystning på nordsiden) som kan være rester etter en overflatebehandling.</p>
<p>Vedlikeholdsinstruks:</p>	<p>Ikke rør. Ikke sett gjenstander foran og mot veggflater med dekor.</p>

3. Fotodokumentasjon

Figur 1: Kalkmaleri på sørvegg i skipet ved galleriet. Frise med rektangulære felt med ulike ornamenter.

Figur 2: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, vestre del på galleriet. Frise med rektangulære felt med ulike ornamenter.

Figur 3: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, midtre del på galleriet. Enkelte fragmenter med kalkmalerier er bevart.

Figur 4: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, østre del på galleriet. Frise med rektangulære felt med ulike ornamenter.

Figur 5: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, østre del bak galleriet, sett ovenfra. Bildescene «nattverden» omgitt av rankedekor.

Figur 6: Bildescene på malt veggeng: «Nattverden». Nordveggen østre del bak galleriet.

Figur 7: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, østre del nedenfor galleriet. Arkitektonisk dekor med apostel Andreas (til venstre i bilde).

Figur 8: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, nedenfor galleritrapp. Kun fragmenter av en arkitektonisk dekor er bevart.

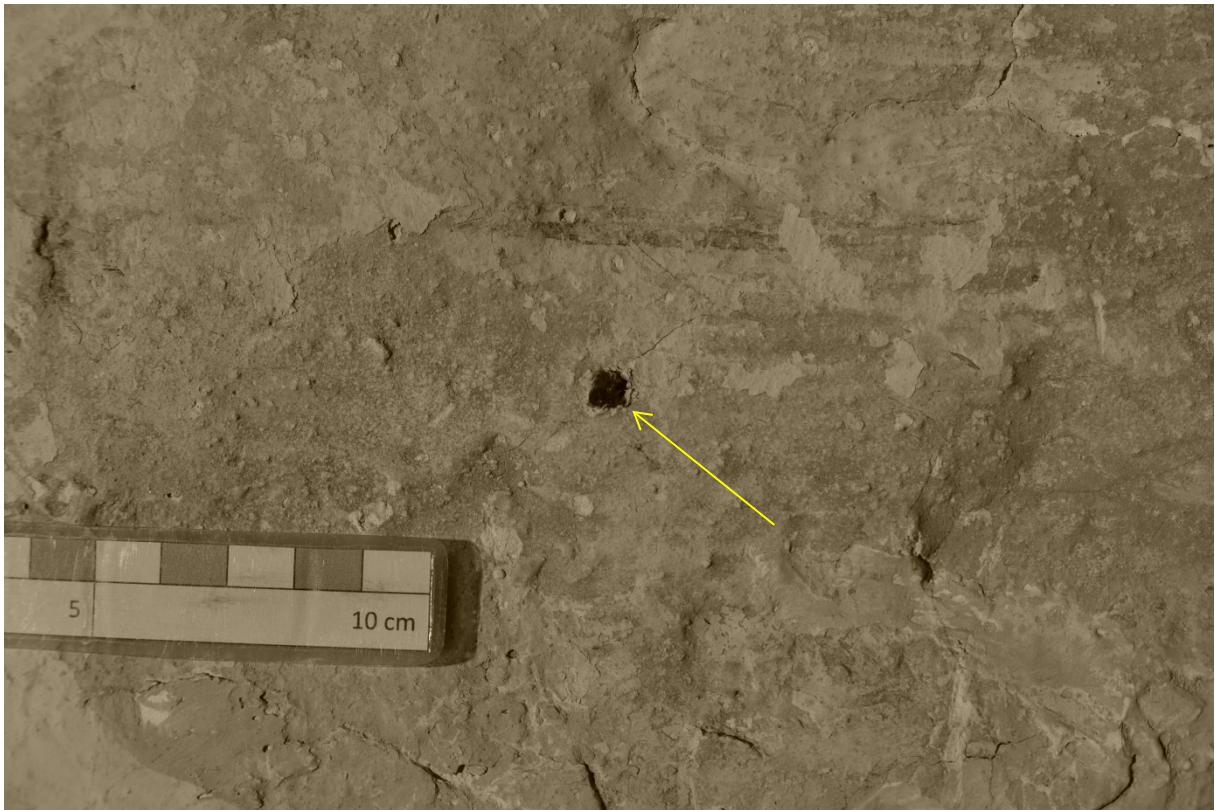

Figur 9: Kalkmaleri på nordvegg i skipet, på galleriet. Fragmenter av malt veggheng med bildescene.

Figur 10: Detalj fra sørvegg. Tykke rennestriper både i slemmingslaget og i malingslaget.

Figur 11: Detalj fra nordvegg, nedenfor galleriet. Rusten spiker (pil).

Figur 12: Detalj fra sørveggen. Større skade i slemmingslaget. I utfallet ser man et underliggende slemmingslag med grov penselstruktur.

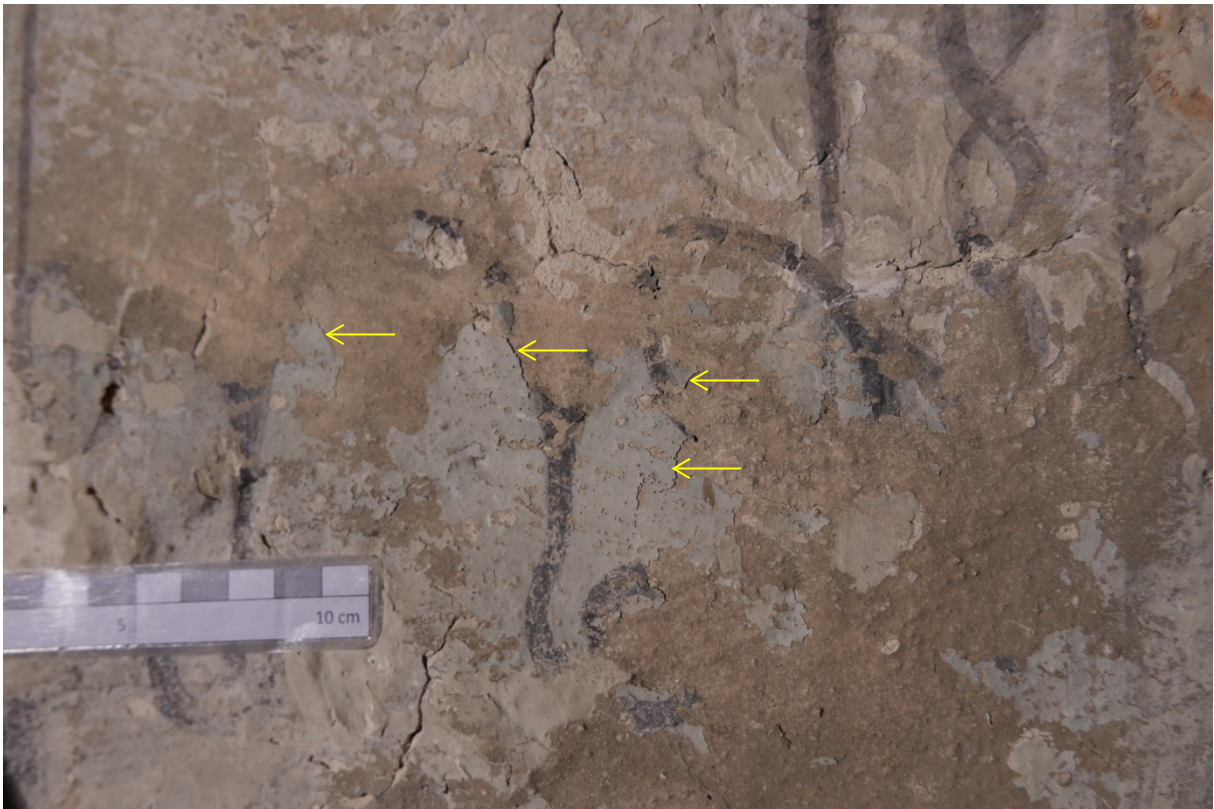
Figur 13: Detalj fra sørvegg. Skade i slemmingslaget.

Figur 14: Detalj fra nordvegg. Sprekker i underlaget.

Figur 15: Detalj fra nordvegg. Sprekker i underlaget.

Figur 16: Detalj fra nordvegg nedenfor galleriet. Løse malingslag (piler).

Figur 17: Detalj fra nordvegg, nedenfor galleriet. Område med løs maling og oppskallinger.

Figur 18: Detalj fra nordvegg, nedenfor galleriet. Område med løs maling og oppskallinger.

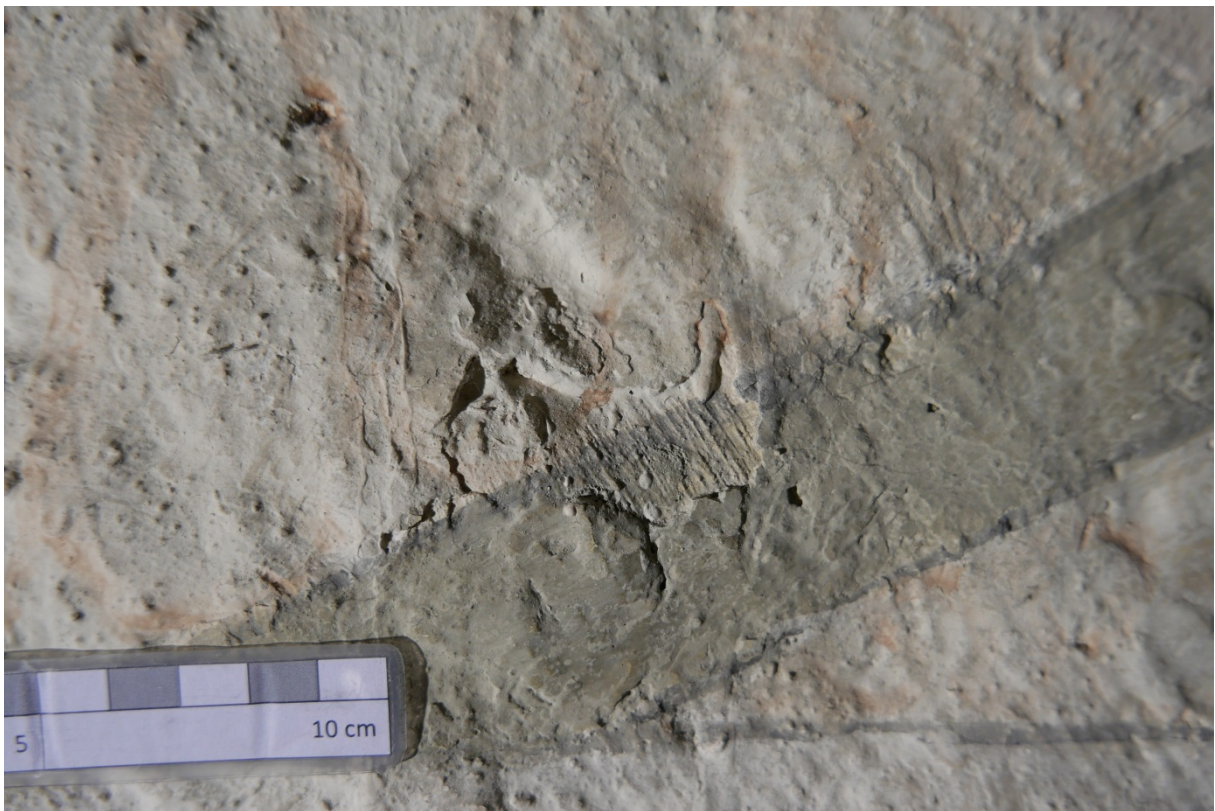
Figur 19: Detalj fra nordvegg. Et originalt dekorfragment er merket med en tynn brun linje.

Figur 20: Detalj fra nordvegg. Dekoren er delvis rekonstruert (innenfor stiptet linje).

Figur 21: Detalj fra nordvegg, nedenfor galleriet. En tidligere kitting er retusjert med rød lasur (pil).

Figur 22: Detalj fra nordvegg, nedenfor galleriet. Tidligere skade, som tidligere har blitt retusjert.

Figur 23: Detalj fra nordvegg, nedenfor galleriet. Dekorens konturer er rekonstruert på tidligere pussreparasjoner.

0 0,5 1 m

- Sprekker
- Mekaniske skader og utfall
- Bom
- Farlig løs puss/slemming
- Ikke registrert område

Af 34 Enebakk kirke Enebakk kommune Akershus	Kalkmalerier Datert til slutten av 1500-tallet Skip, nordvegg, vestre del
Registrering av skadene	
 Norsk institutt for kulturminneforskning	NIKU oppdragsrapport 27/2017 NIKU prosjektnr.: 1021005 Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017 Registrering på stedet: S. Kaun Utarbeidet av S. Kaun

0 0,5 1 m

- Sprekker
- Mekaniske skader og utfall
- Område med flere små mekaniske skader

- Bom
- Farlig løs puss/slemming
- Overlapp

Af 34 Enebakk kirke Enebakk kommune Akershus	Kalkmalerier Datert til slutten av 1500-tallet Skip, nordvegg, midtre del
Registrering av skadene	
 Norsk institutt for kulturminneforskning	NIKU oppdragsrapport 27/2017 NIKU prosjektnr.: 1021005 Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017 Registrering på stedet: S. Kaun Utarbeidet av S. Kaun

0 0,5 1 m

 Sprekker
 Mekaniske skader og utfall

 Bom
 Farlig løs puss/slemming
 Overlapp/ ikke registrert område

Af 34 Enebakk kirke Enebakk kommune Akershus	Kalkmalerier Datert til slutten av 1500-tallet Skip, nordvegg, østre del
---	---

Registrering av skadene

NIKU
Norsk institutt for
kulturminneforskning

NIKU oppdragsrapport 27/2017
NIKU prosjektnr.: 1021005
Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017
Registrering på stedet: S. Kaun
Utarbeidet av S. Kaun

0 0,5 1 m

	Sprekker		Løs maling, flak
	Mekaniske skader og utfall		Rusten spiker
	Bom		Treplukk
	Farlig løs puss/slemming		

Af 34 Enebakk kirke Enebakk kommune Akershus	Kalkmalerier Datert til slutten av 1500-tallet Skip, nordvegg, nedenfor galleriet
---	--

Registrering av skadene

NIKU
Norsk institutt for
kulturminneforskning

NIKU oppdragsrapport 27/2017
NIKU prosjektnr.: 1021005
Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017
Registrering på stedet: S. Kaun
Utarbeidet av S. Kaun

0 0,5 1 meter

- Sprekker
- Bom
- Farlig løs puss/slemming

Af 34 Enebakk kirke

Enebakk kommune
Akershus

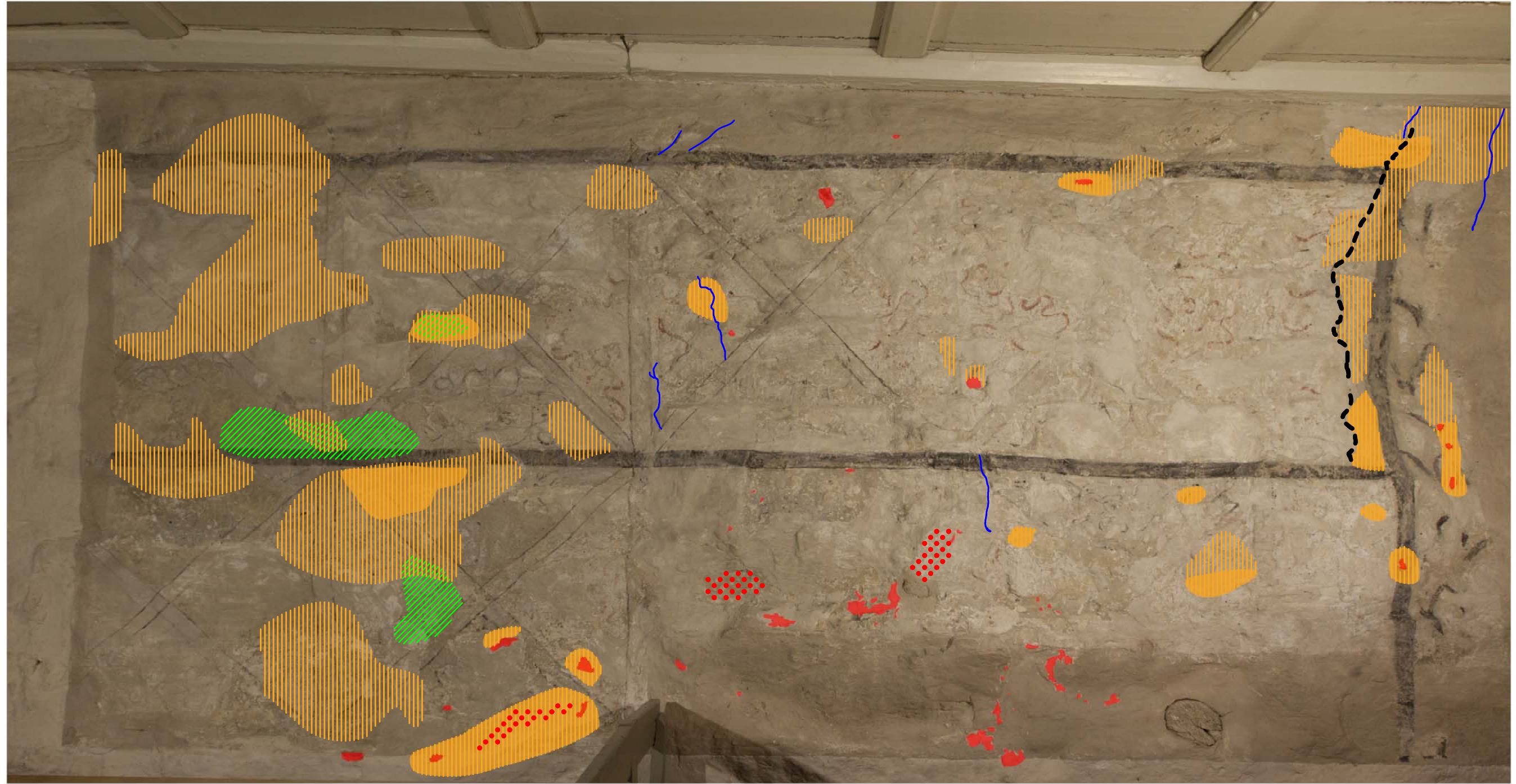
Kalkmalerier

Datert til slutten av 1500-tallet
Skip, nordvegg, nedenfor galleritrapp

Registrering av skadene

NIKU
Norsk institutt for
kulturminneforskning

NIKU oppdragsrapport 27/2017
NIKU prosjektnr.: 1021005
Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017
Registrering på stedet: S. Kaun
Utarbeidet av S. Kaun

0 0,5 1 m

- Setninger
- Sprekker
- Mekaniske skader og utfall
- Område med flere små mekaniske skader

- Bom
- Farlig løs puss/slemming
- Løs maling, flak

Af 34 Enebakk kirke Enebakk kommune Akershus	Kalkmalerier Datert til slutten av 1500-tallet Skip, sørvegg på galleriet
Registrering av skadene	
 Norsk institutt for kulturminneforskning	NIKU oppdragsrapport 27/2017 NIKU prosjektnr.: 1021005 Feltarbeidsperiode: 16. - 21. februar 2017 Registrering på stedet: S. Kaun Utarbeidet av S. Kaun

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

15.2.2017, Christina Spaarschuh

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Altertavle
Datering:	1608, påbygd 1667
Plassering:	I koret
Klimalogger:	Plassert på alterbordet

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Altertavle i tre etasjer med katekismetavler i hovedetasje og predella. Gylden skrift på sort omrammet av romanske buer med kapitel og halve søyler/pilastre (predella). Foran midtre etasjen er det satt fire utskårne og bemalte søyler med vinranker. Toppetasje med korsfestelsesscene og vanger med medaljonger er påbygget i 1660-årene. Muligens også søylene foran katekismetavle med konsoller under og forkroppet kronlist over. Medaljonger på vangene viser våpenskilt omrammet av brusker og engler.
Mål:	Toppetasje: 126 x 192 x 15-20cm (hxbxd) Midteetasje: 121,5 x208x28,5 cm (hxbxd) Predella: 38 x192 x ca. 30-35cm
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Består av tre etasjer og to vanger • Øvre etasjer er tappet inn i etasjen under • Vangene er tappet inn i altertavlens korpus • Trebord på baksiden satt på med skruer stabiliserer hele oppbygget <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Olje på tre. I den i dag synlige polykromien er det brukt både matte og blanke malinger. Bunnfarger på utskårete deler er noen ganger matte (f. e. hvit bunnfarge på søylene og omramming rundt skrifttavler) mens på høyder og de mest fremtredende delene er det brukt blanke malinger eller metallfolie (blank svart maling på skrifttavler, forgyllinger på våpenskjold).
Montering:	Forankring i østveggen rett under vindu

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	(for berøring, mekaniske skader, oppvarming, mye sollys, kondens, etc.) Predella og første etasje er utsatt for stearinsprut og enkelt å nå for jevnlig støvtørking/rengjøring.
Tilstandsbeskrivelse:	
Strukturelle skader:	
Toppstykke	
<ul style="list-style-type: none"> • Sprekk mellom plankene på Korsfestelsens bunnplate, øvre høyre hjørne, 30 cm lang 1,5 mm bred øverst på det bredeste (Fig. 2)	
Midtre etasje	
<ul style="list-style-type: none"> • Sprekk mellom plankene i venstre skrifttavles bunnplate, 40 cm lang, knapt 2mm bred øverst på det bredeste (Fig. 3) • Sprekk mellom plankene i midtre skrifttavles bunnplate, 2,4 cm lang, under 1 mm bredde på det bredeste.	
Predella	
<ul style="list-style-type: none"> • Sprekk i venstre skrifttavles bunnplate 12,5 cm lang (horisontalt gjennom hele tavle), 1mm bredde på det bredeste (venstre side) (Fig. 4)	
Skader i malingslag:	
Toppstykke	
<ul style="list-style-type: none"> • Det er oppskallinger noen få steder på toppstykkets utskårede ramme (Fig. 5-6) • Slitt maling i nedre del, særlig venstre side av Korsfestelsen (Fig. 7) • Noe støv	
Midtre etasje	
<ul style="list-style-type: none"> • Ingen skader i malingslaget. Under den i dag synlige overmalingen ligger det dog rester av en tidligere maling. • Noe stearinsøl på overflaten • Retusjer i avskallinger i den svarte bunnfargen (Fig. 3) • Noe støv	
Predella	
<ul style="list-style-type: none"> • Noe slitasje/ maling skrappt ned til underliggende maling i tre av skriftfeltene (se bilder av de to høyre feltene og venstre i midten)(Fig. 8) • Stearinsøl • Grålige retusjer på venstre skriftfelt i midten og venstre på høyre side • Blå flekk på midtre tavle i første etasje • Forskjell i glansen på skrifttavlene	
Vanger	
<ul style="list-style-type: none"> • Alderskrakeléring i hvit maling på våpenskjoldene	
Tilstandsklassifisering (0-3):	1

<p>Tidligere behandling:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hele altertavla er overmalt og nyforgylt med bladgull og -sølv ved en tidligere anledning. Kun få steder er en den underliggende malingen synlig under nåtidens polykromi (se bilde kronlist søndre kant). • Våpenskjoldene er trolig ikke overmalte • Retusjer på katekismetavlene i midtre etasje. • Korsfestelsen kan ha rester av ferniss i øvre del. • Skrifttavlene kan være fernisserte.
<p>Vedlikeholdsinstruks:</p>	<p>Ikke rengjør malte overflater med bruk av fukt.</p>

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Altartavle i Enebakk kirke.

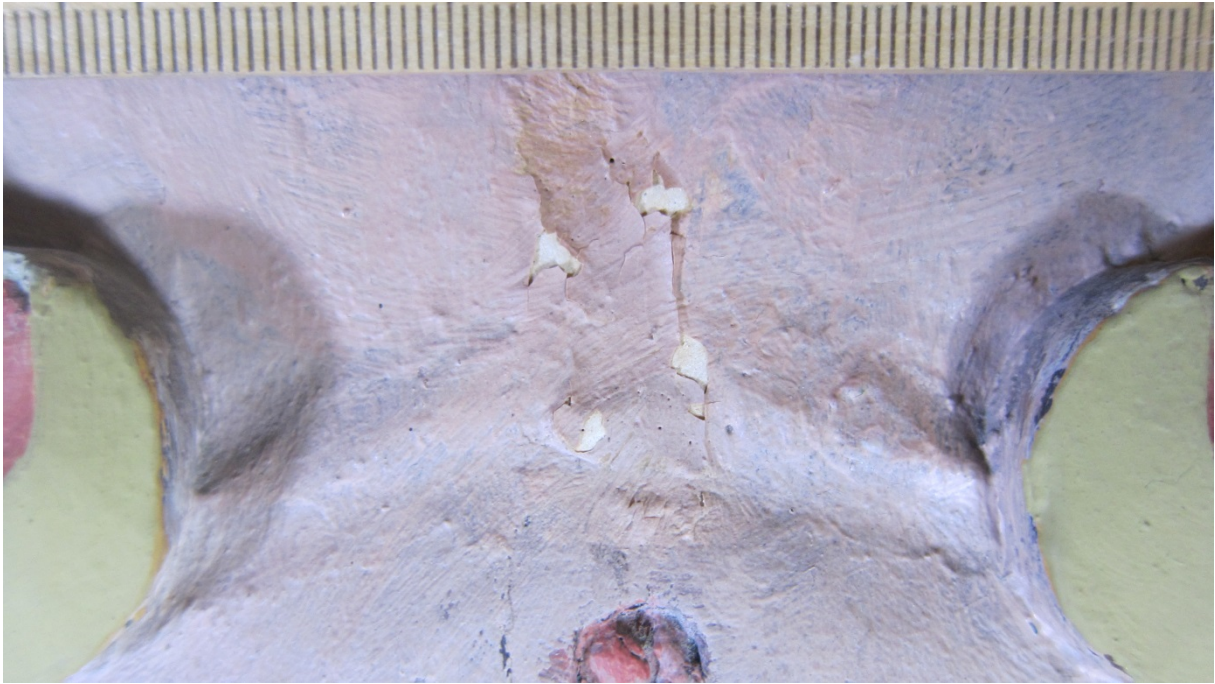
Figur 2 Detalj Korsfestelsen i toppfeltet. Sprekk i bunnplate på 30 cm lengde.

Fig 3 Detalj venstre skrifttavle i midtfeltet. Mellomrom mellom bunnplatenes planker (blå pil). Retusjer i avskallinger (rød pil).

Fig. 4 Detalj av predella, venstre skrifttavle. Horizontal sprekk i bunnplaten.

Fig. 5 Detalj omramming rundt Korsfestelsesmaleriet. Oppskallinger på den venstre engelens mage.

Fig. 6 Detalj omramming rundt Korsfestelsesmaleriet. Oppskallinger på konsoll under venstre engel.

Fig. 7 Detalj maleri i toppykke som fremstiller Korsfestelsen. Slitt maling i nedre del av maleriet.

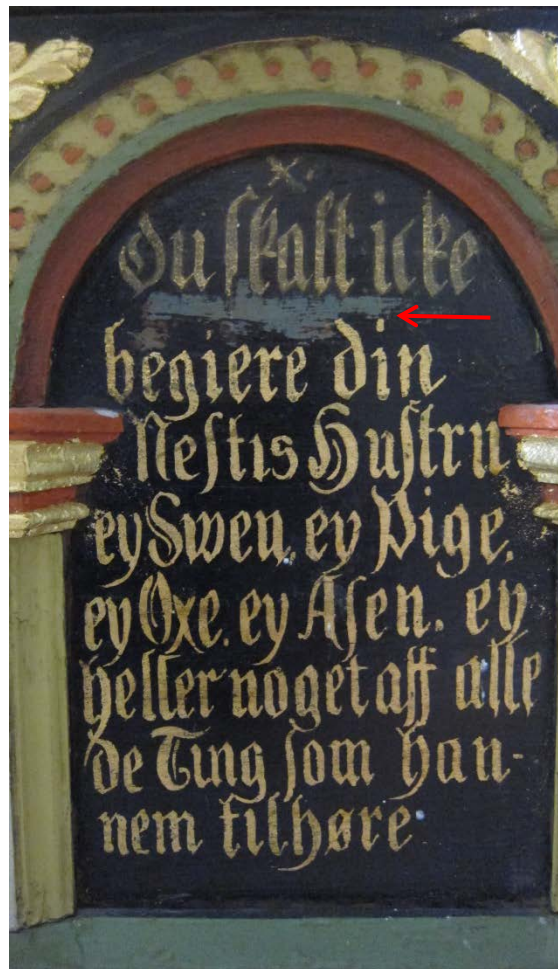

Fig. 8 Detaljer fra predellaen. Skraper i malingen eksponerer underliggende tidligere maling (røde piler). Til venstre er venstre skriftfeltene i midten. Til høyre skriftfeltet ytterst til høyre.

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

15.2.2017, Christina Spaarschuh

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Alterbord
Datering:	Uviss
Plassering:	I koret
Klimalogger:	På alterbordet

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Omramming har pilastre med riller, kapitel og postament rundt arkader med fyllinger. Liggende fyllinger oppe, liggende og stående fyllinger vekselvis nede. Fyllingene i arkadene og alle andre fyllinger er frihåndsdekorert med ranker, blader og ornamenter.
Mål:	Nordside: 110x 100 cm 5 cm (hxbxd) Front: 110 x 188 x 5 cm Sørside: 110x 100 cm 5 cm
Materialer, teknikk:	<p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trolig olje på tre • Frihåndsdekor, enten lys dekor på mørk bunn (front) eller mørk dekor på lys bunn (sider). To ulike varianter i fargen på lys frihåndsdekor er brukt vekselvis (front).
Montering:	Ser ut å være fastmontert på alterbordet

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Alterbordet er utsatt for berøring og rengjøring.
--------------------------	---

Tilstandsbeskrivelse:

Alterbordets synlige overflater består av malingslag fra forskjellige perioder. Dekor i fyllingene kan være original.

Strukturelle skader:

Nordside

- Profilert list mangler ved en av de liggende fyllingene (høyre) (Fig. 3-4).

Front

- Mekaniske skader i nedre del av alterbordets front. Disse skadene er delvis av eldre dato og overmalt ved siste overmaling av alterbordet (hvitt og rødt på profilkanten). Det er også nyere skader som ikke er overmalte (Fig. 5).
- Arkadene rundt de store fyllingene har delvis krympet eller beveget seg i mellom pilasterne, slik at det i dag er mellomrom der underliggende trekonstruksjon er synlig. I felt nr. 1 fra venstre er det mellomrom på høyre side på 5 mm, på felt nr. 2 fra venstre er det 7 mm mellomrom på venstre side (Fig. 6), felt nr. 3 fra venstre har mellomrom på 2,5 mm på venstre side og 5 mm på høyre side. Felt nr. 4 har 2,5 mm mellomrom til venstre og 5mm til høyre.

Sørside

- Hull 5 x 1 cm i midtre pilaster og et i nedre venstre hjørne ved liggende nedre felt til venstre på 1,5 x1,5 cm (Fig. 2).

Skader i malingslag:

Nordside

- En del avskallinger (Fig. 7) og mye slitasje i de store fyllingene (Fig. 3).
- Ikke løs maling men noe løftede sårkanter (Fig. 7).
- Rester av grønn overmaling ligger i sårkantene, på noen av avskallingene (Fig. 7).

Front

- Slitasje i fylling i felt 1 og 4 (Fig. 8-9).
- Rester av grønn overmaling ligger i kanten.

Sørside

- Mekanisk slitasje langs utsatte kanter som øverste profilerte list.
- Øverste profilerte avslutning på midtre pilaster har kun enkelte rester av maling bevart og viser ellers treverket under (Fig. 10).
- En del rester av sekundær grønn maling i avskallingene, men også oppå dagens malingsoverflater (Fig. 11).

Tilstandsklassifisering (0-3):	2
Tidligere behandling:	<ul style="list-style-type: none"> • Tidligere overmalt en eller flere ganger • Fyllingene avdekket ved senere anledning
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke rengjør malte overflater ved bruk av fukt.

Fotodokumentasjon

Fig. 1 Alterbordets front

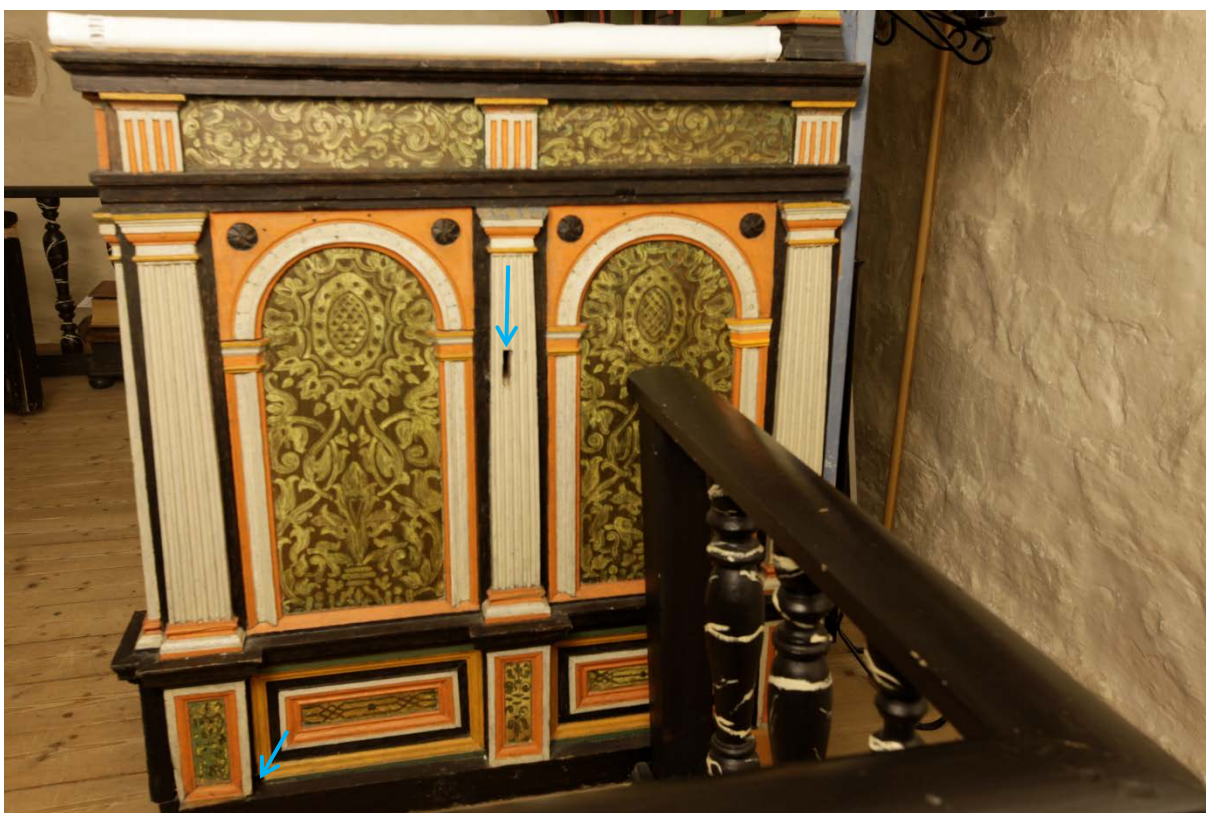

Fig. 2 Alterbordets sørside. Det er et hull i midtre pilaster (blå pil).

Fig. 3 Alterbordets nordside. Gul rektangel viser utsnitt i fig 4.

Fig. 4 Detalj fra alterbordets nordside. Det mangler en list i omrammingen til høyre (liggende felt nederst på alterbordet, blå pil). Foto viser utsnitt markert i fig. 3.

Fig. 5 Detalj av alterbordets front, nedre venstre hjørne. Mekaniske skader i treverket, delvis overmalt (svart pil), delvis av nyere dato (blå pil).

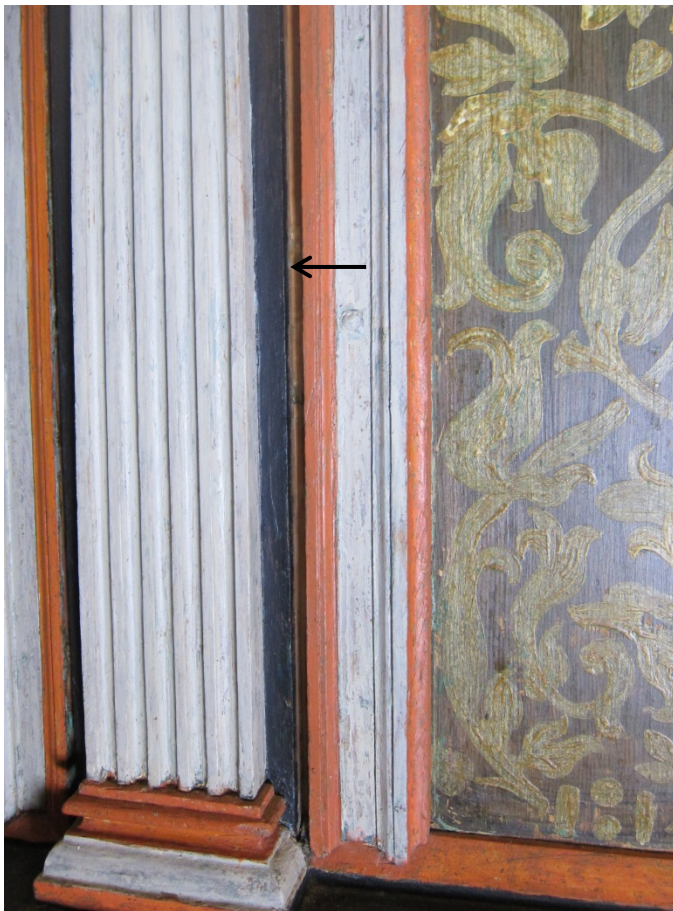

Fig. 6 Detalj av felt nr. 2 fra venstre har krympet eller beveget seg i omrammingen, og har mellomrom på 7mm mellom listverk og pilaster (svart pil).

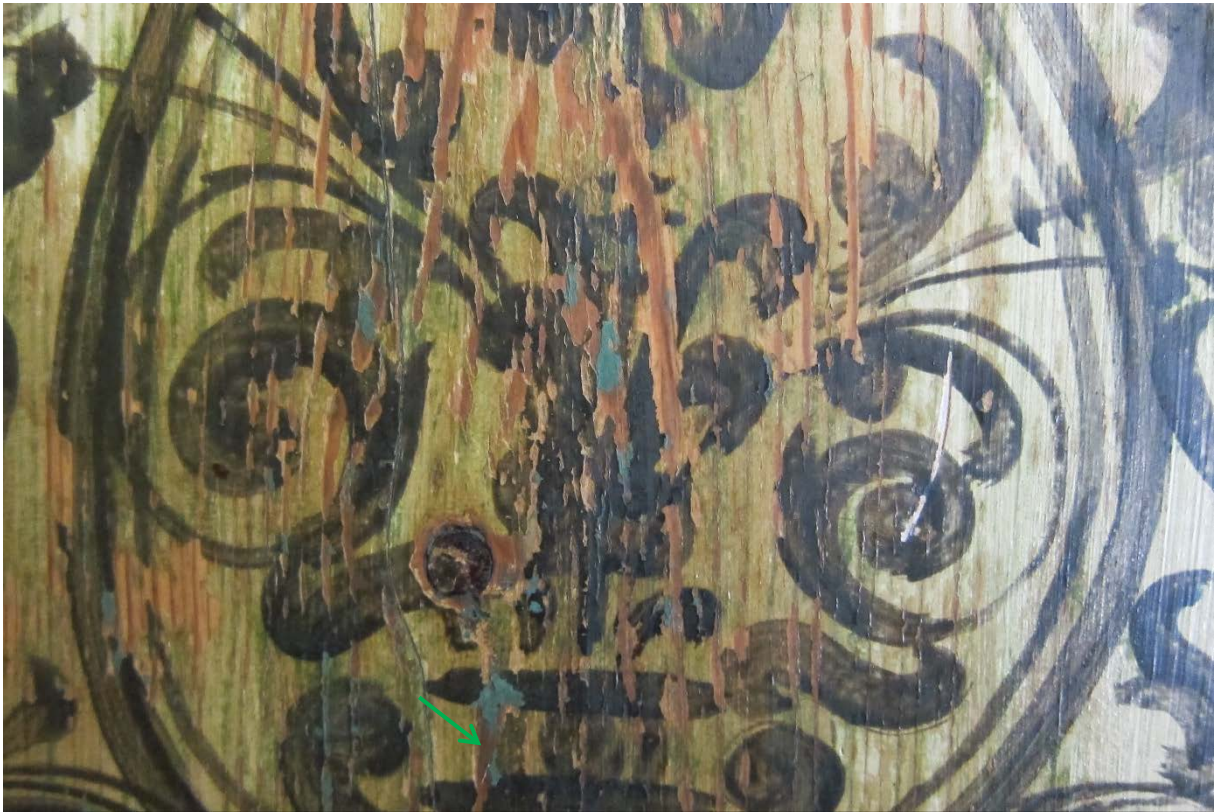

Fig. 7 Detalj nordre side av alterbord. Avskallinger i malingslag med delvis løftete sårkanter (rød pil). Stedvis lå det rester av tidligere overmaling i skader (grønn pil).

Fig. 8 Detalj av front, alterbord. Slitt maling i fylling nr. 1 fra venstre.

Fig. 9 Detalj av front, alterbord. Slitt maling i fylling nr. 4 fra venstre (rød pil).

Fig. 10 Detalj søndre side av alterbord. Øverste profilerte avslutning på midtre pilaster. Kun rester av tidligere bemaling er bevart.

Fig. 11 Detalj søndre side av alterbord. Rester av tidligere grønne overmaling på underliggende maling.

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

16.2.2017, Nina Kjølsten Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Prekestol
Datering:	1667
Plassering:	I kirkeskipet, syd for korskillet
Klimalogger:	Plassert nærmest klimamåler nord for korskillet

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Prekestol med oppgang dekorert med helgener i fyllingsfeltene (til sammen ni helgener), Kristus, skriftfelt, engel og et blankt felt. Nummerert med nr 1 fra trappeport. Prekestolkurven har fem fag, og både prekestolkurv og oppgang har dekorerte nedre og øvre smal felt. Prekestolkurven har fem hjørnesøyler.
Mål:	Trappeoppgang: Trapp: 306 x 167 x 113 cm (hxbxd cm) Prekestolsgang: 128 x 320 x 103-122 cm (hxbxd cm) Prekestolskurv: 185 x 125 x 136 cm (hxbxd cm)
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bærende tømmer forankret i vegg • Trolig av furu (visuell undersøkelse) <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grundert og malt med oljebasert maling (visuell undersøkelse) • Malt vått-i-vått • Flere detaljer på arkitekturen er overmalt, noen detaljer i fyllingene er overmalt
Montering:	Fast montert, forankret i vegg og stående på gulv

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Utsatt for berøring, mekaniske skader (særlig nedre del ved trappeoppgang), oppvarming og mye sollys (sollys spesielt for fylling nr. 13 på prekestolskurv).
Tilstandsbeskrivelse:	<p>Strukturelle skader:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noen av fyllingene har forflyttet seg eller krympet, derfor er ubemalt kant på noen fyllinger synlig. Dette gjelder fylling nr. 8 (6 mm på venstre side), nr. 9 (3 mm på venstre side), nr. 10 (4 mm på venstre siden, 3 mm på høyre side), nr. 11 (2 mm på hver side), nr. 12 (7 mm på venstre side, 2 mm på høyre side), nr. 13 (2 mm i øvre høyre del). • Noen forskyvninger i trappevengen, trolig på grunn av bevegelse og/eller klima. Dette gjelder i hovedsak omliggende arkitektur rundt fylling nr. 1, 2 og 3, og de har et mellomrom til konstruksjonen på 10 mm (til venstre for nr. 1), 10 mm (til høyre for nr. 2), 12 mm (til høyre for nr. 3). • Sprekk i treverket på omramming av fylling nr. 3 og nr. 6. <p>Skader i malingslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bleking og blakking av pigmenter og fargelag på fylling nr. 13 (ved vinduet). • Overrenset motiv (fylling nr. 13), motivet i fyllingen er delvis overmalt • Stedvis mekaniske skader på malingslag, spesielt på trappeport og trappevange, som har resultert i malingsutfall • Noe slitasje (på trappeport) • Ingen løs maling observert
Tilstandsklassifisering (0-3):	1
Tidligere behandling:	Stedvis overmalt, spesielt fylling nr. 13, trolig rensset
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke rengjør malte overflater ved bruk av fukt. Tørr støvkost kan benyttes ved behov.

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Oversiktsbilde 2017, prekestol

Figur 2 Oversiktsbilde 2017, trappevangelen

Figur 3 Oversiktsbilde 2017, prekestolskurv

Figur 4 Oversiktsbilde 2017, prekestolskurv mot yttervegg

Figur 5 Eksempel på forskyvninger i trappevengen, her vises mellomrom til venstre for fylling nr. 5

Figur 6 Eksempel på mekaniske skader på treverket, her ved inngang til prekestolen

Figur 7 Eksempel på bærende konstruksjon under prekestolen

Figur 8 Dør til oppgang til prekestol

4. Kartlegging Mekaniske skader på overflaten er merket med gult

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

17.2.2017, Nina Kjølsten Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Prekestolhimling
Datering:	1578
Plassering:	I kirkeskipet, over prekestol, syd for korinngang
Klimalogger:	Plassert nærmest klimamåler nord for korskillet

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Utskåret og dekorert i fargene blå, grønn, rød, sort, forgylte detaljer. Skrift: «Saa hafver Gud elskt verden at hand gaf der haen sin en baarne (langsiden) søn paa det ath alle som troe paa hannem skulle»
Mål:	Ca 60 x 200 x 148cm (hxbxd cm)
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trolig av furu (visuell undersøkelse) <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grundert og malt med oljebasert maling
Montering:	Festet med to kroker til vegg, og med to stag forankret i himlingen

2. Tilstandsvurdering (vurdert med kikkert fra galleriet)

Er verket utsatt?	Nei
Tilstandsbeskrivelse: Strukturelle skader: <ul style="list-style-type: none"> • Ingen strukturelle skader observert via fotografering og bruk av kikkert Skader i malingslag: <ul style="list-style-type: none"> • Ingen skader i malingslag observert via fotografering og bruk av kikkert • En mulig skade på toppstykkets langside: sprekk i malingslaget, mulig fugleskitt på kortsiden (se markeringer på foto)	
Tilstandsklassifisering (0-3):	0
Tidligere behandling:	Trolig overmalt
Vedlikeholdsinstruks:	Intet vedlikehold nødvendig

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Oversiktsbilde 2017, langsiden

Figur 2 Oversiktsbilde 2017, kortsiden

4. Kartlegging Rød markering: sprekke i treverket/ oppskallet maling?

Blå markering: mulig fugleskitt

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

15.2.2017, Nina Kjølsten Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Døpefonthimling
Datering:	Uviss
Plassering:	I kirkeskipet, rett nord for korinngangen
Klimalogger:	På nordsiden under døpefonthimling

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	8-kantet døpefonthimling med fire utskårede engler som ser ut mot kirkeskipet og koret. Kronet med kongemonogram for Frederik den 4., holdt av to engler. Under er en utskåret due .
Mål:	117 x 120 x 120 cm (hxbxd)
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trolig furu (visuell undersøkelse) <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trolig grundert og malt med olje (ikke synlig grunnet overmaling)
Montering:	Montert med kraftig smijernsstang i fem deler til himling i kirkeskipet

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Ikke utsatt. Noe fare for skader ved eventuelle arbeider i kirken/ rigging av utstyr fordi den henger fritt
Tilstandsbeskrivelse:	<p>Strukturelle skader:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sprekk i skjøt mellom overarm og underarm på engel nærmest koret • Ingen synlige strukturelle skader <p>Skader i malingslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Løs maling langs kjeveparti på begge engler som holder kongemonogrammet. Sammenføyning i treverket er trolig årsak til dette. • Løs maling på basen rett under kongemonogrammet • To områder med avskallet maling på fikenblad • Mekaniske skader på volutter har ført til avskallinger av grønn maling • Den blå himmelen på undersiden bærer preg av tykk overmaling og har sprukket opp flere steder
Tilstandsklassifisering (0-3):	2
Tidligere behandling:	Overmalt, synlig dårlig tilstand på original maling under overmalingen
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke berør gjenstanden, ikke vaske overflater eller tørke støv

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Døpefontshimmelen 2017

Figur 2 Døpefontshimmelen 2017, sett fra baksiden.

Figur 3 Døpefontshimmelen 2017, undersiden

Figur 4 Kongemonogrammet øverst på dåpshimmelen

Figur 5 Sprekk i sammenføring i treverket, løs maling

Figur 6 Strukturell skade, sprekk i treverket

Figur 7 Avskallinger i malingen på basen til kongemonogrammet

Figur 8 Eksempel på mekaniske skader på volutter som har ført til avskallinger i malingslaget.

Figur 9 Eksempel på en av mange oppskallinger i malingslaget på dåpshimmelens underside.

Kartlegging Røde markeringer: oppskallinger i malinglaget

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

15.2.2017, Nina Kjølsen Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Skulptur
Datering:	Skulptur: ca 1240, Kors: 1967
Plassering:	Montert på korskillet mot kirkeskipet
Klimalogger:	Måler plassert nord for korinngang i skipet.

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Krusifiks, den korsfestede Kristus
Mål:	231 x142 x 20,5 cm
Materialer, teknikk:	
Bunnmateriale og konstruksjon:	
Kristusfigur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Skåret i eik (visuell undersøkelse) • Skåret i ett stykke, uthulet på baksiden, med påmonterte armer • Begge armer skåret i ett stykke, med en innfelling i skulderområdet fra baksiden • Kronens tre «trekløverutskjæringer» er trolig sekundære • Påskjømte/sekundære(?) tomler	
Kors:	
<ul style="list-style-type: none"> • Uviss type treslag	
Malermateriale og -teknikk:	
Kristusfigur:	
<ul style="list-style-type: none"> • Rester av krittgrundering • Rester av oljemaling (brunt hår, karnasjon, blod i lancesår, grønt i andre lancesår, blått lendeklede, sort nagle ved føtter)	
Kors:	
<ul style="list-style-type: none"> • Oljemaling, noe lasering • Detaljer med oljeforgylling	

Montering:	Kristusfigur montert til sekundært kors med krok rundt midtdelen av armkonstruksjonen. Kors festet med bolt til vegg.
-------------------	---

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Nei. Montert høyt på vegg med avstand fra murvegg som bidrar til luftsirkulasjon mellom vegg og skulptur
Tilstandsbeskrivelse: Strukturelle skader: <ul style="list-style-type: none"> • På lendeledets venstre side, nedre del, er treverket nedbrutt og har to strukturelle skader. Ett hull som er 2 cm høyt, 1,5 cm bredt, og en sprekk som er 3 cm lang. Områdene fremstår med tynt treverk og området er noe utsatt for ytterlige skader ved berøring • Mellomrom mellom armkonstruksjon ved skulder og kitting, men kittingen er ikke løs • Ellers ingen sprekker i treverket Skader i malingslag: <ul style="list-style-type: none"> • Kristusfigur: Lite igjen av grundering og maling. Det som er igjen, sitter godt. • Kors: ingen skader 	
Tilstandsklassifisering (0-3):	Kristusfigur: 1 Kors: 0
Tidligere behandling:	Krusifikset behandlet i 1967 Voksbehandlet? Trolig spor av voks på overflaten
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke berøre gjenstanden

2. Fotodokumentasjon

Figur 1 Oversiktsbilde 2017

Figur 2 Sprekken i treverket mellom skulpturens lår og fritthengende lendelede måler 3 cm i lengden.

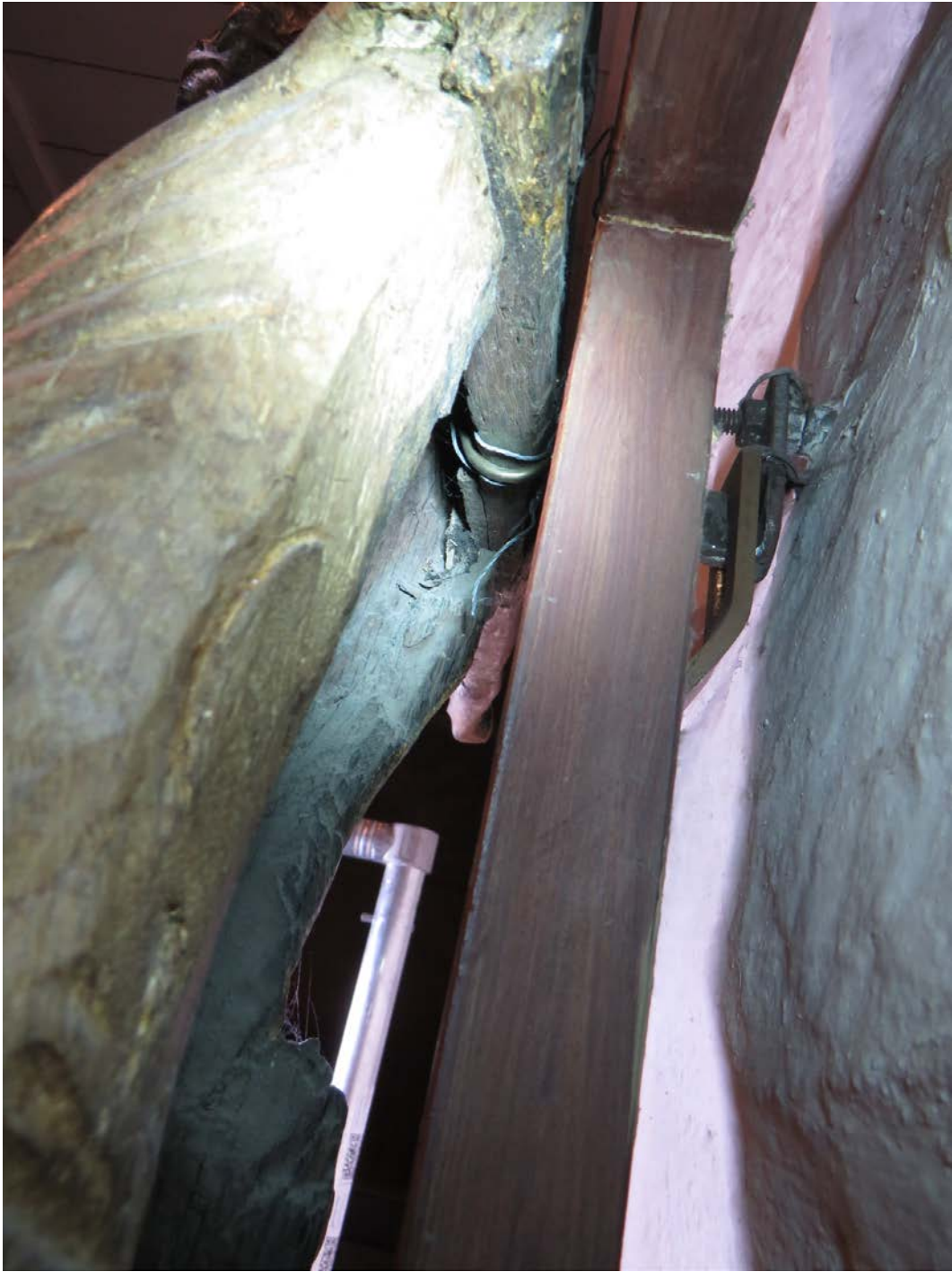
Figur 3 Hullet i treverket er på skulpturens venstre side, på lendeledet. Skaden måler 2 x 1,5 cm (h x b)

Figur 4 Detaljopptak av Kristus' lancesår/ muligens to lancesår med rester av maling i begge.

Figur 5 Rester av maling, blått lendeklede, høyre side av skulpturen.

Figur 6 Detaljopptak av skulpturens oppheng.

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

21.2.2017, Christina Spaarschuh

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Benkevanger
Datering:	1600-tallet ¹ Noen av benkene har skåret inn årstallet 1634
Plassering:	I skip
Klimalogger:	I skip på veggen mot kor, nordside/bak benkevange i sør

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	<p>Vangene har i dag blågrå bunnfarge og er prydet med grå marmorerte påsatte pilastere med delvis forskjellig utforming. Over pilasteren på vangen er det malt et kartusjformet felt i svart der navn på gårdene i menigheten er skrevet med guloker maling. Over «kartusjen» avslutter benkevangene med et triangel av profilerte lister som danner en slags gavnl for vangen. Gavlen er flankert av et enkelt rektangulært trespir på hver side.</p> <p>De fleste pilastrene er like i sin utforming med kanelert skaft og forholdsvis enkel profilering på kapitel (f. e. benkevange nr 1-4 sør). Noen eksemplarer skiller seg imidlertid fra disse med en mindre klassisk, mer egenrådig stil (f. e. benkevange nr 5 sør).</p>
Mål:	Benkevangene har forskjellige mål: Målene er ca 122-126,5 cm (h) x 28,3-34,5 cm (b) x 6-6,5 cm (d)
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vangenes bunnplate er laget av en gjennomgående planke. Pilasterskaft, kapitel og pilasterens nedre profilerte avslutning er utskåret og ser ut å være festet med treplugger opprinnelig. Gavlen av profilerte lister er påsatt med plugger. Spirene er skåret ut av bunnplaten. • Trevirke: trolig furu eller gran

¹ Ekroll, Øystein, Stige, Morten, Havran, Jiri, *Middelalder i Stein* bind 1 i serien 'Kirker i Norge. 80–83, Oslo 2000

Malermateriale og -teknikk:	
<ul style="list-style-type: none"> • Olje på treverk 	
Montering:	Fastmontert

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Inventar i bruk, meget utsatt for berøring.
<p>Tilstandsbeskrivelse</p> <p>Vangene har i all hovedsak skader forårsaket gjennom mekanisk belastning men også tørkesprekker i treverk.</p> <p>Strukturelle skader:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sprekker i treverk, både i bunnplate og påsatte utskårne deler (se f. e. Figur 32). • På fire av benkevangene har en spire nærmest blitt brukket av. På noen er disse blitt sikret med spikre eller annet materiale (11s, 11n, 9n, 5n) (Fig. 33). • På to av benkevangene er en eller begge spir erstattet med nytt materiale(16s, 14 n) (Fig. 34). • Skader påført gjennom innfelling av benkerygg i vangsens bakside. I slike områder kan det være kittet og retusjert på forsiden (Fig. 35-36). • Mange skader i treverk, hakk eller skraper av eldre og nyere dato, delvis retusjert. Spesielt benkevangenes sidekanter og nedre avslutning har mange slike skader (Fig. 37-38, 40). • Mekanisk slitasje etter berøring på alle kanter, spesielt på gavl og kapitel (Fig. 32-33). <p>Skader i malingslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maling slitt bort langs kantene, spesielt på gavl og kapitel. • Mange avskallinger, riper og skraper i malingslag langs benkevangenes sidekanter, og noe på forsiden (Fig. 38). • Det forekommer flekker og malingsøl (Fig. 38). • Ingen oppskallinger i malingslaget observert. 	
Tilstandsklassifisering (0-3):	2
Tidligere behandling:	<ul style="list-style-type: none"> • En del av de nedre avslutningene på pilasterne kan være sekundære. Bruk av industrielt fremstilte spikre og bruk av trelister med ulik dybde framfor utskårne profiler tyder på dette. • Benkevangene ser ut å være overmalt en eller flere ganger. I skader er underliggende blåfarge delvis synlig. Marmoreringen ser ut til også å ligge på sekundære deler. • Flere reparasjoner med bruk av nytt treverk og stedvis kitt.

Vedlikeholdsinstruks:

Ikke rengjør malte overflater ved bruk av fukt.

Fig 1 Benkevange nr. 1 sør

Fig 2 Benkevange nr. 2 sør

Fig 3 Benkevange nr. 3 sør

Fig 4 Benkevange nr. 4 sør

Fig 5 Benkevange nr. 5 sør

Fig 6 Benkevange nr. 6 sør

Fig 7 Benkevange nr. 7 sør

Fig 8 Benkevange nr. 8 sør

Fig 9 Benkevange nr. 9 sør

Fig 10 Benkevange nr. 10 sør

Fig 11 Benkevange nr. 11 sør

Fig 12 Benkevange nr. 12 sør

Fig 13 Benkevange nr. 13 sør

Fig 14 Benkevange nr. 14 sør

Fig 15 Benkevange nr. 15 sør

Fig 16 Benkevange nr. 16 sør

Fig 17 Benkevange nr. 1 nord

Fig 18 Benkevange nr. 2 nord

Fig 19 Benkevange nr. 3 nord

Fig 20 Benkevange nr. 4 nord

Fig 21 Benkevange nr. 5 nord

Fig 22 Benkevange nr. 6 nord

Fig 23 Benkevange nr. 7 nord

Fig 24 Benkevange nr. 8 nord

Fig 25 Benkevange nr. 9 nord

Fig 31 Benkevange nr. 16 nord

Figur 32 Detalj benkevange nr. 14 sør. Eksempelbilde på sprekker i treverk. Sett inn piler

Fig 33 Detalj benkevange nr. 11 sør. Brudd i spir.

Fig 34 Detalj benkevange nr 14 nord. Spir er fornyet og festet med nagler.

Fig 35 Detalj benkevange nr. 14 sør. Skader på baksiden etter at benkerygg er felt inn i benkevangen.

Fig 36 Detalj benkevange nr. 14 sør. Skader på forsiden etter at benkerygg er fra baksiden felt inn i benkevangen.

Fig 37 Detalj benkevange nr. 11 nord. Skader i treverk.

Fig 38 Detalj benkevange nr. 1 nord. Skader i treverk. Spesielt sidekantene hadde mange slike skader.

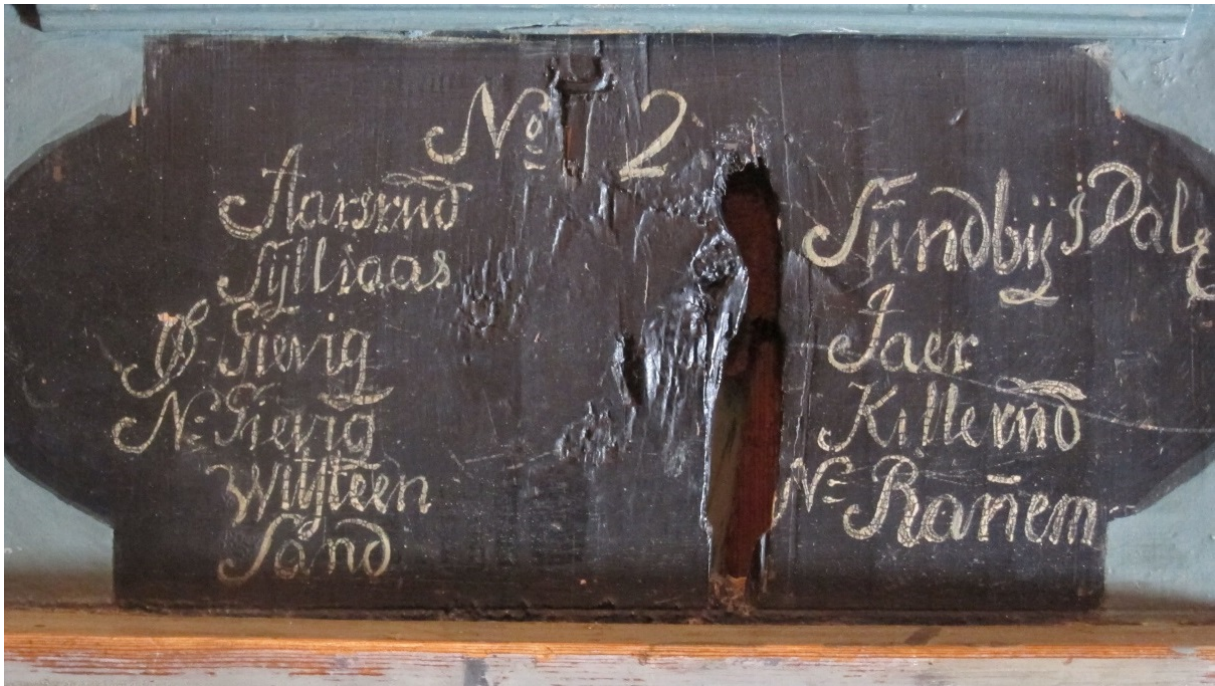

Fig 39 Detalj benkevange nr. 2 sør. Eldre, overmalt skade i treverket.

Fig 40 Detalj benkevange nr. 2 sør. Avskallinger i gavfelt viser underliggende maling.

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

16.2.2017, Nina Kjølsten Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Brudebenk
Datering:	Uviss
Plassering:	I koret, nord for korskillet
Klimalogger:	Mest relevant for klimalogging er måleren på altertavle

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Ådret og dekorert med en steinimitasjon i fargene sort, burgunder, rød, grønn og hvit
Mål:	108 x 102 x 42,5 cm (hxbxd cm)
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trolig bruk av furu eller gran (visuell undersøkelse) <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rød grundering • Malt og lasert med oljemaling
Montering:	Løst inventar

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Ja, utsatt for berøring, mekaniske skader, mulig kondens og tilvekst av muggsporer (avhenger av plassering)
Tilstandsbeskrivelse:	<p>Strukturelle skader:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tverrgående bord på benkerygg er festet med treplugger til armlener og sete. Flere bord i ryggen har ikke tilstrekkelig feste fra trepluggene og er ustabile. • Høyre fylling har forflyttet seg eller krympet, derfor er ubemalt kant på fyllingen synlig Den måler 10 mm i nederste høyre hjørne, og har et mellomrom til rammekanten på 4 mm i øvre høyre hjørne. • Begge benkens armlener består av to trebord festet til hverandre med treplugger. De er drevet fra hverandre og det er et mellomrom med 10 mm målt øverst benkens høyre armlene) og 6 mm (benkens venstre armlene). • To skader i treverket på høyre armlene, nedre del der deler har falt av. • Det øverste trebordet i fronten har slått seg noe og har en konveks form. <p>Skader i malingslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Generell bruksslitasje preger brudebenken, særlig på nedre del i front og på kanter • Mye mekanisk skade på bemalt overflate • Løs maling på rygg (belistning og fyllinger), og i felt med steinimitasjon i front • Fastliggende, men ustabil grønn maling på horisontal belistning på rygg • Vekst av muggsopp på benkens venstre armlene, særlig synlig i feltet med steinimitasjon, samt bordendene på rygg
Tilstandsklassifisering (0-3):	2
Tidligere behandling:	Uvisst
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke rengjør malte overflater ved bruk av fukt

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Oversiktsbilde 2017

Figur 2 Oversiktsbilde 2017, høyre side

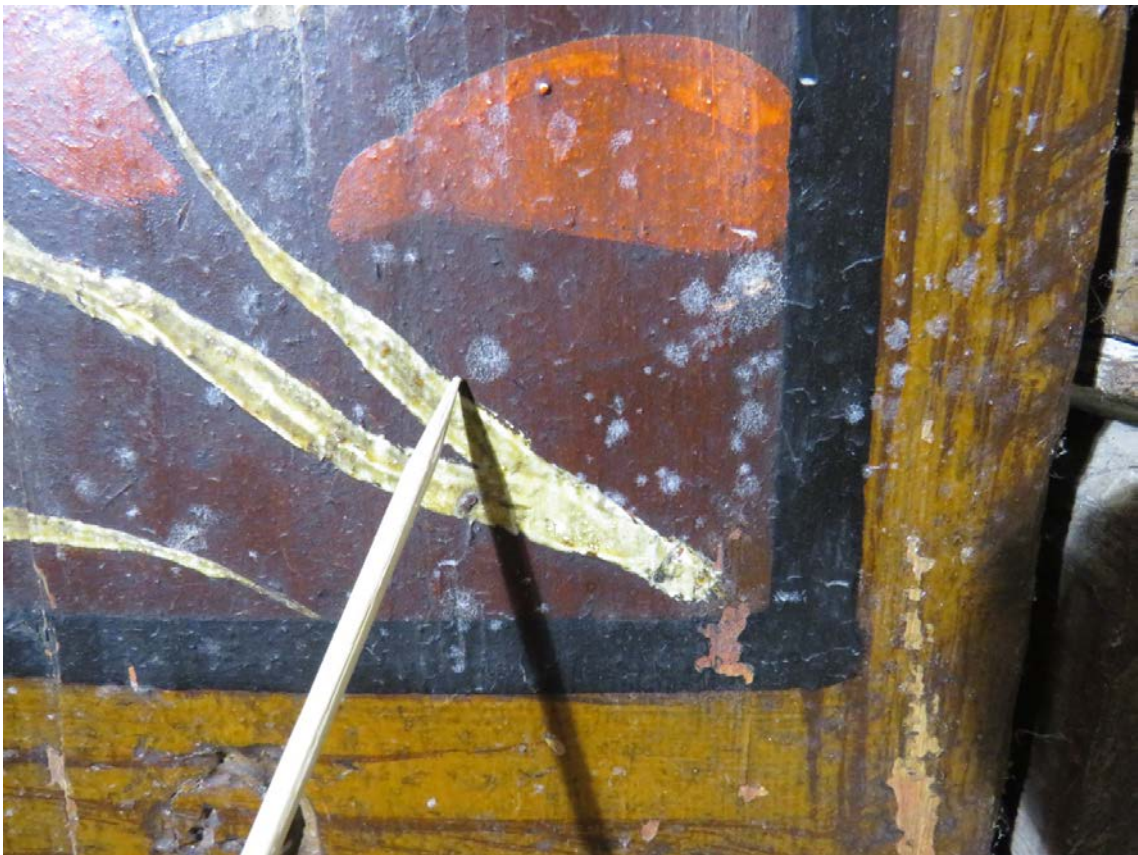
Figur 3 Oversiktsbilde 2017, venstre side

Figur 4 Detalj fra benkens venstre side. Sprekk mellom sammenføyningene på armlenet (svart pil), trebordet i front (venstre side i bildet) har slått seg og fått en konveks form (rød pil), slitasje på malingslag i nedre del (grønn pil).

Figur 5 Eksempel på løs maling i grønt område, benkens rygg.

Figur 6 Eksempel på mugg som ble observert på brudebenkens venstre armlene.

4. Kartlegging Røde markeringer: Løs maling

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

15.2.2017, Nina Kjølsen Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Klokkerbenk
Datering:	Uviss
Plassering:	I koret, syd for alteret
Klimalogger:	Måler plassert på alterbordet

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Marmorering og ådring (utside), ådring (innside)
Mål:	107 x 148 x 82 cm
Materialer, teknikk: Bunnmateriale og konstruksjon: <ul style="list-style-type: none"> • Heltre sammensatt av treplugger og jernnagler • Trolig furu (visuell undersøkelse) Malermateriale og -teknikk: <ul style="list-style-type: none"> • Ådring: lys brun som bunn, detaljer i mørk brun • Marmorering i fyllingene: lys bunn, rød heldekkende flate, grønne marmoreringsdetaljer • Rammeverk rundt fyllingene: sort i ett enkelt sjikt	
Montering:	Løst inventar

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Ja, for berøring og for rengjøring og bruksslitasje
Tilstandsbeskrivelse:	
Strukturelle skader:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bevegelse i treverket grunnet klimabelastning, fyllingene har krympet noe (ca 3 mm på høyre side; fylling til venstre, 3 mm på venstre side; fylling i midten, 4 mm på høyre side; fylling til høyre. • Konstruksjonen fremstår som stabil	
Skader i malingslag:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bruksslitasje og noe skrap langs kanter og innvendig • Rennemerker på benkeryggen • Rester av lys blå overmaling • Spor av original grønn marmorering under overmalte detaljer • Skader i rød overflate i fyllingene er stedvis retusjert • Generelt slitt overflate	
Tilstandsklassifisering (0-3):	1
Tidligere behandling:	Spor av overmaling (lys blå) Avdekket, slitasje og behov for overmaling av grønne detaljer samt retusjering av røde områder kan ha oppstått på grunn av skader/slitasje fra avdekkingen
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke rengjør malte overflater med bruk av fukt

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Klokkerbenk

Figur 2 Klokkerbenk sett fra høyre side.

Figur 3 Klokkerbenk sett fra venstre side.

Figur 4 Klokkerbenkens sitteplass med bruksslitasje synlig.

Figur 5 Oversiktsbilde, benk og bokstøtte

Figur 6 Detaljbilde som viser forskyvning av en av fyllingene i klokkerbenken

Figur 7 Detaljbilde av klokkerbenkens sammenføring i hjørnet

Figur 8 Detaljbilde av rester fra lys blå overmaling

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

20.2.2017, Christina Spaarschuh

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Dåpsbenk
Datering:	Uviss
Plassering:	I koret, syd for alteret
Klimalogger:	Klimalogger plassert på alterbordet

1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Marmorering og ådring (utside), ådring (innside)
Mål:	112 x 176,5 x 90 cm
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heltre sammensatt av treplugger og jernnagler • Trolig furu (visuell undersøkelse) <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ådring: lys brun bunnfarge, detaljer i mørk brun • Marmorering i fyllingene: lys bunn, rød heldekkende flate, grønne marmoreringsdetaljer • Rammeverk rundt fyllingene: sort i ett enkelt sjikt
Montering:	Løst inventar

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Ja, for berøring og for rengjøring og bruksslitasje
Tilstandsbeskrivelse:	
Strukturelle skader:	
<ul style="list-style-type: none"> • Sprekker i treverk pga krymping i de bærende delene av konstruksjonen. • Mellom plankene som danner benkens rygg er det sprekk på 7 mm pga krymping (Fig. 3). • Bevegelse i treverket grunnet klimabelastning, fyllingene har krympet en del (fylling til venstre: ca 5 mm på høyre venstre side og opp til 4 mm på venstre side; fylling i midten: opp til 4 mm på venstre side og ca 4mm på høyre side; fylling til høyre: ca. 6 mm på venstre side). Ved høyre fylling er det sprekk mellom fyllingens kant og rammeverket rundt (Fig.7). • Skade i treverk ved nedre venstre hjørne på høyre fylling. • Hakk og mindre skader i treverket . • Innrissinger på bordplaten - hærverk. • Konstruksjonen fremstår stort sett som stabil. Unntak er venstre armlene der det mangler to av fire treplugger som feste på sideveggen (Fig. 5). Venstre sidevegg mangler dessuten midtre planke. Det er sprekk i planken der sittebenk er felt inn. (Fig. 6).	
Skader i malingslag:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bruksslitasje og noe skrap langs kanter og innvendig<ul style="list-style-type: none"> • Skader i rød overflate på fyllingene. Mesteparten av rødmalingen på fyllingene er retusjer (Fig. 7). • Generelt slitt overflate. • Rester av lys blå overmaling på innside av benkerygg og innside av høyre sidevegg (Fig. 4). • Stearinsøl på fyllingene.	
Tilstandsklassifisering (0-3):	1
Tidligere behandling:	<ul style="list-style-type: none"> • Beina har vært saget gjennom på et tidspunkt. Moderne stålbeslag ble montert på innsiden for å sammenføye beina i etterkant (Fig. 8-9). • Spor av overmaling (lys blå). • Trolig avdekket. Slitasje og behov for retusjering kan ha oppstått på grunn av skader/ slitasje fra avdekkingen. • Mye retusjer i det røde på fyllingene.
Vedlikeholdsinstruks:	Ikke rengjør malte overflater med bruk av fukt.

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Dåpsbenk sett fra forsiden

Figur 2 Dåpsbenk sett fra venstre siden.

Figur 3 Benkens rygg med ådring. Sprekk mellom plankene på benkens rygg (svart pil).

Figur 4 Høyre armlene er løst (svart pil). Under armlenet kunne det observeres rester av en tidligere overmaling (grønn pil).

Figur 5 Venstre armlene sett ovenfra. Bildet viser et av to steder der det mangler en plugg (svart pil).

Figur 6 På venstre side er det sprekk i den planken som bærer sittebenken (svart pil).

Fig. 7 Detalj midtre fyllingens øvre venstre hjørne. Fyllingen har krympet, slik at det er sprekk mellom ramme og fylling (svart pil). Rød overflate på fyllingene har hatt mange skader. Mesteparten av dagens synlige røde maling er retusjer (rød pil).

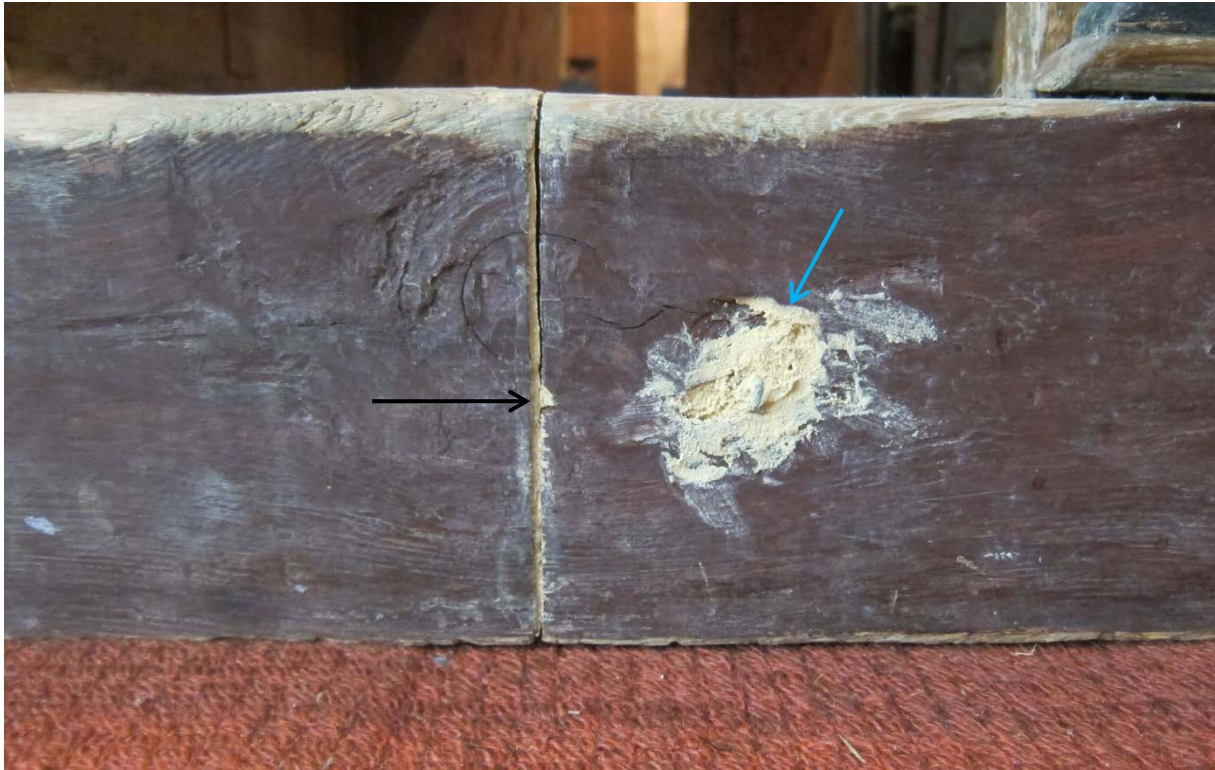

Fig. 8 Beina har blitt saget gjennom på et tidspunkt for tiden (svart pil). Det ble også observert kittinger på beina (blå pil).

Fig. 9 Beina har blitt saget gjennom på et tidspunkt (svart pil). Stålbreslag ble montert på innsiden til senere sammenføring (blå pil).

Tilstandsrapport

Kirkeinventar i Enebakk kirke

20.2.2017, Nina Kjølsten Jernæs

P.nr. 1021005

Tittel/betegnelse

Type gjenstand:	Takdekorasjon
Datering:	Uviss
Plassering:	Sakristi
Klimalogger:	Klimamåler på altertavlen (ikke relevant, sakristiet har egen klimasone med varme i gulv)

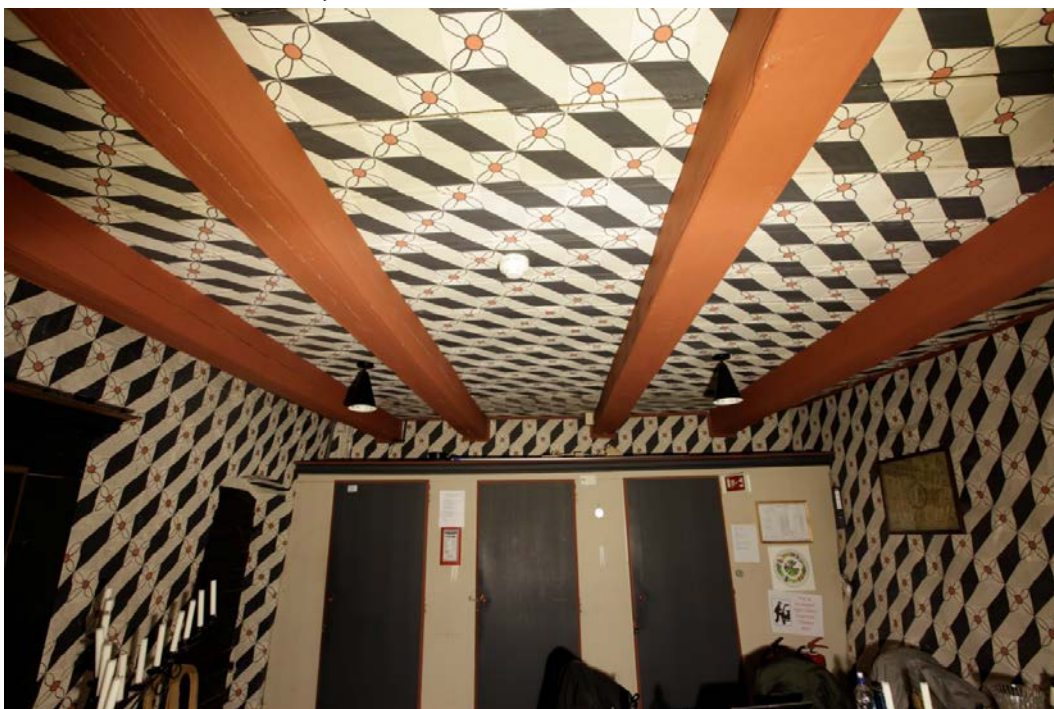
1. Beskrivelse

Motiv/fremstilling:	Geometrisk mønster med blomsterdekor i fargene hvit, dempet hvit, sort og rødt
Mål:	Felt 1 (til venstre, mot koret): 43 x 62,5 cm (b x d cm) Felt 2: 67 x 64 cm (b x d cm) Felt 3: 102 x 65,5 cm (b x d cm) Felt 4: 96 x 67 cm (b x d cm) Felt 5: 66 x 68,5 cm (b x d cm)
Materialer, teknikk:	<p>Bunnmateriale og konstruksjon:</p> <ul style="list-style-type: none"> • To langsgående panelbord med profilerte kanter som integrert del av rommets himling • Uvisst treslag <p>Malermateriale og -teknikk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vannbasert maling malt rett på treverk (uten grundering) • Tynne malingsjikt • Kvadrat med blomsterdekor består av tykkere malingslag enn de diagonale stripene; rød kjerne og sort strekdekor på blomster ligger over hvitt underlag.
Montering:	Som del av interiør

2. Tilstandsvurdering

Er verket utsatt?	Utsatt for fuktproblematikk/ vannskader/ skjolder. Utsatt for klimabelastninger grunnet trekk fra takkonstruksjonen.
Tilstandsbeskrivelse: Strukturelle skader: <ul style="list-style-type: none"> • Ingen strukturelle skader • Treverket fremstår som helt og friskt Skader i malingslag: <ul style="list-style-type: none"> • Slitt/ vasket overflate • Løs maling • Vannskjolder	
Tilstandsklassifisering (0-3):	2
Tidligere behandling:	Påskjøtte deler i treverket. Noe oppmaling er utført, uvisst hvilke tidspunkt.
Vedlikeholdsinstruks:	Tørke støv og spindellev i kroker med en tørr og myk støvkost. Ikke støvtørk selve dekoren da det er løs maling. Unngå bruk av fukt.

3. Fotodokumentasjon

Figur 1 Oversiktsbilde 2017. Felt 1 er nærmest dør inn til kor på venstre side av fotografiet

Figur 2 Felt 1, eksempel på moderne spiker i ny komplettering av trebord, kittet skruerull i lyst område til høyre

Figur 3 Felt 2, eksempel på fuktskade i himlingen

Figur 4 Felt 4, eksempel på løs maling på dekoren i himlingen

4. Kartlegging

Figur 5 Felt 1, ingen løs maling

Figur 6 Felt 2, løs maling markert.

Figur 7 Felt 3, løs maling markert.

Figur 8 Felt 4, løs maling markert.

Figur 9 Felt 5, løs maling markert.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 27/2017

NIKU hovedkontor

Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg

Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen

Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim

Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø

Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00